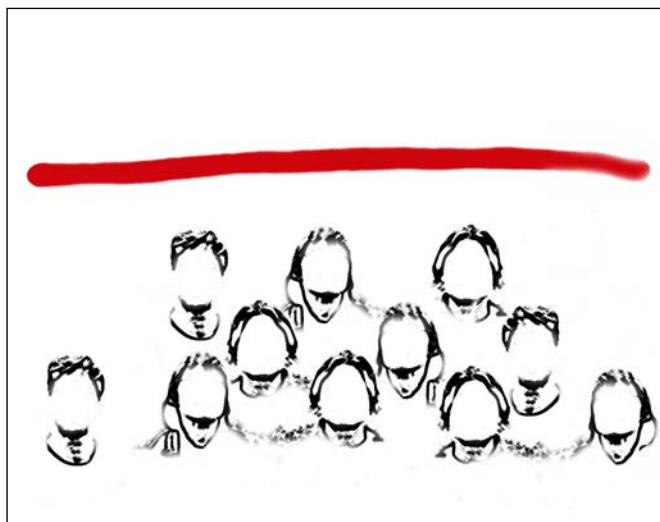

K a r i P a a k k u n a i n e n :

Kuuluiko nuorten ääni kunnallisvaaleissa 2004?
– Vaalien aktiiveista, passiiveista ja poliittista
aktiivisuutta inspiroivista tekijöistä

T u o m o M a r t i k a i n e n j a H a n n a W a s s :

Nuorten äänestysaktiivisuus
vuoden 2004 kunnallisvaaleissa Helsingissä

Sisällysluettelo:

Kari Paakkunainen:

Kuuluiko nuorten ääni kunnallisvaaleissa 2004?
– Vaalien aktiiveista, passiiveista ja poliittista
aktiivisuutta inspiroivista tekijöistä4

Tuomo Martikainen ja Hanna Wass:

Nuorten äänestysaktiivisuus
vuoden 2004 kunnallisvaaleissa Helsingissä26

Kuuluiko nuorten ääni kunnallisvaaleissa 2004?

– Vaalien aktiiveista, passiiveista ja poliittista aktiivisuutta inspiroivista tekijöistä¹

Nuoran innostava maakuntakierros

Moni seikka ennen lokakuun 2004 kunnallisvaaleja herätti myönteisiä odotuksia nuorten vaaliaktiivisuutta kohtaan. Nuorten puolueasenteet olivat edelleen aika penseitä, eivätkä he uskoneet perinteiseen kuntakansalaisaktiivisuuteen. Samaan aikaan he kuitenkin ilmaisivat tyytymättömyyttään monia kunnallispolitiikan asiakokonaisuuksia kohtaan ja halusivat olla vaikuttamassa niihin. Usko kansalaisliikkeiden ja asiakohtaisen osallistumisen voimaan eli. Monen mielessä kävi ajatuksia luottamusmiesasemasta tai jopa ehdokkuudesta vaaleissa. Erityisesti nuorten vaikuttajaryhmien aktiivit olivat valmiita osallistumaan kuntatyöhön ilman tiukkoja puoluesidonnaisuuksia. Näitä seikkoja selvitettiin nuorten paikallista osallistumista analysoivassa tutkimuksessa (ks. Paakkunainen–Myllyniemi 2004).

Tutkimuksen tekijät osallistuivat myös Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan (Nuora) järjestämään maakuntakierrokseen. Paikkakunnat, joista tutkimuksen aineistoa kerättiin, muuttuivat vaalitulaisuuksien pitopaikoiksi ja nousivat keskustelujen poliittisesti lämpimään keskiöön. Kuntakohtaiset osallistumiskulttuurit pääsivät esiin ja tiedotusvälineet hääräsivät aktiivisesti ministerien ryydittämien tilaisuuksien ympärillä. Tilaisuuksien henki oli politisoiva ja innostava. Ne näyttivät miten pienistä teoista voi olla kyse ylitettäessä sukupolvikuiluja paikallisissa demokratiakeskusteluissa.

Viisi- ja kuusikymmenvuotiaiden sukupolven oli pakko unohtaa kuntarutiininsa ja heittäydyttävä vuoropuheluun. Tilaisuudet tarjosivat monille järjestö- ja vaikuttajaryhmäaktiiveille ensimmäisen mahdollisuuden päästää poliittiset jännitteet ja polemiikin valloilleen. Keskustelut lämmittivät kaikkia osapuolia. Muutama nuori puhui yleisönsä vallan ympäri, joku osasi ivata puolueputkien pelikuvioita, joku kaksikymppinen taas oli jo viisikymppisen oloinen “broileri”. Monet aikuiset yllättyivät vilpittömästi nuorten terävistä viesteistä, joku taas oli nyreissään järjestäjille siitä, ettei hänen puolueensa nuorta – 35-vuotiasta valtuutettua – ollut kutsuttu paikalle. Paikallispolitiikan roolipelit olivat monenkirjavia, kuten moderniin menoon kuuluukin.

Nuorten innostuminen ja osallistuminen luottamustehtäviin ei edellytä radikalismia tai mediadraamaa. Nuoran maakuntakierros osoitti, että nuorten verkostoille, liikkeille ja nuorisovaltuustoille riittää median huomioima ja ongelmiin keskittyvä asioiden avaaminen. Ukkoutuneiden puolueiden ja niitä varovien nuorten välisen poliittisen keskustelun käynnistyminen riippuu konkreettisesti ajasta, läsnäolosta ja ongelmien kohtaamisen kautta rakentuvasta luottamuksesta. Kolme vuosikymmentä lautakunnassaan ahertanut puolueveteraani ei välttämättä koskaan ole keskustellut lähipiirinsä nuorten kanssa kuntapolitiikan mahdollisuuksista saati pohtinut luottamussuhteidensa rajoittuneisuutta. Toisaalta, nuori ei välttämättä edes tunnista naapurissa asuvaa luottamushenkilöä. Poliittista yhteyttä ei synny jos erilaiset kielipelit, julkisuudet ja verkostot eivät kohtaa.

¹ Sami Myllyniemi (Suomen Nuorisotutkimusverkosto) on hienosti auttanut aineistosta laadittujen tilastojen tuottamisessa ja siistimisessä. TNS Gallup Oy on vastannut EUYOUNGPART-aineiston kokoamisen kenttätöistä, koodauksista ja aineiston kansainvälisesti reflektoiduista painotuksista: Mika Kiiski ja Juhani Pehkonen ovat toimineet professionaalisesti, tarkasti ja kärsivällisesti.

Nuoria ehdokkaita ja valtuutettuja nousi jonkin verran lisää

Sukupolvikuilun ylittämistä ennakoivat tutkimustiedot ja maakuntakokemukset näkyivät kuitenkin vain vaatimattomana nuorten ehdokkaiden määrän kasvuna itse paikallisvaaleissa (ks. Taulukko 1).

Taulukko 1: Alle 30-vuotiaiden ehdokkaiden määrä kunnallisvaaleissa 2004

						Yht. alle 30 v. (% kaikista ehdokkaista)
	Yhteensä	18 v.	19 v.	20–24 v.	25–29 v.	
Yhteensä	39 906	317	284	1 519	2 381	4501 (11%)
Miehet	24 002	182	165	859	1 246	2452 (10%)
Naiset	15 904	135	119	660	1 135	2049 (13%)

Vuoden 2004 kunnallisvaaleissa oli 4501 alle 30-vuotiasta ehdokasta. Nuorten osuus kaikista ehdokkaista kasvoi vuoden 2000 kuntavaalien 10,4 %:sta viime vaalien 11,3 %:iin. Pieniä kuntia on Suomessa paljon, minkä vuoksi keskustapuolueen nuorten ehdokkaiden määrä korostuu suhteessa muihin puolueisiin. Keskustalla oli 1261 nuorta ehdokasta, joista suurin osa oli miehiä. Naisten osuus ehdokkaista on tasaisessa nousussa, myös nuorten naisten osalta. Sukupuolten sisäisissä vertailuissa nuoret naiset olivat suhteellisesti nuoria miehiä paremmin esillä. Vihreillä naiseus oli valttia sekä yleisesti että nuorten osalta.

1960–70-luvuilla poliittisen heräämisen kokeneet sukupolvet jyräävät vaaliehdokkaina edelleen: näissä vaaleissa yli 55-vuotiaita ehdokkaita oli 2700 enemmän kuin vuoden 2000 vaaleissa. Suuret sukupolvet elävät kunnallisen verkoston institutionaalisista asemista ja varsinkin kuntavaaleissa saavuttavat yhä uusia sukupolvisarjan huipputuloksia. Sukupolviaktiivisuus tähdentääkin tämän päivän nuorisopolitiikan vastuuta siitä, miten avata kunnallispolitiikka nuorille. Tiedetään, että osallistumisasenteet omaksutaan juuri 16–20-vuotiaana ja että ne säilyvät yllättävän pitkään.

Neljästä ja puolesta tuhannesta ehdokkaasta valituksi tuli 705 (15,7 %, ks. Taulukko 2), eli 23 ehdokasta (3 %) enemmän kuin edellisissä kunnallisvaaleissa. Vähintään 30 vuotta täyttäneistä ehdokkaista valituksi tuli 31,8 prosenttia. Nuortenkin valinnat keskittyivät edelleen vanhempiin ehdokkaihin, joita oli kampanjoissa esillä moninkertainen määrä nuoriin ehdokkaihin verrattuna. Valittujen keski-ikä nousi vaaleissa lähes yhdellä vuodella (Helsingin Sanomat 26.10.2004), kuten suurten sukupolvien aktiivisuus vaalikampanja ennakoikin. Nuoria ehdokkaita valittiin näissä vaaleissa vuosituhannen vaihteen vaaleihin verrattuna entistä tiukemmin puolueiden listoilta. Sitoutumattomat vaihtoehdot eivät inspiroineet riittävästi noustakseen vaalivoittoon saakka.

Taulukko 2: Kuntavaaleissa 2004 valitut 18–29-vuotiaat nuoret, puolueustan ja sukupuolen mukaan²

Valittujen nuorten puolue ja sukupuoli	Puolueen kaikki valitut					% puolueen listoilta valituista (valitut ja muutos v:een 2000)
		18 v.	19 v.	20– 24 v.	25– 29 v.	
Yhteensä³						
Yhteensä	11 966	24	28	199	454	5,9% (705 /+23)
Miehet	7 614	13	19	115	228	5,0% (375)
Naiset	4 352	11	9	84	226	7,6% (330)
KESK						
Yhteensä	4 422	8	14	67	183	6,2% (272 / -17)
Miehet	2 933	5	7	43	99	5,2% (154 / -24)
Naiset	1 489	3	7	24	84	7,9% (118 / + 7)
SDP						
Yhteensä	2 587	6	3	34	80	4,6% (123 /+20)
Miehet	1 561	3	3	19	32	3,7% (57 /+18)
Naiset	1 026	3	-	15	48	6,4% (66 / + 2)
KOK						
Yhteensä	2 076	2	5	42	78	6,1% (127 /+15)
Miehet	1 346	2	4	22	48	5,6% (76 /+23)
Naiset	730	-	1	20	30	7,0% (51 / + 2)
VAS						
Yhteensä	989	5	-	11	27	4,3% (43 / - 1)
Miehet	655	1	-	7	10	2,7% (18 / - 1)
Naiset	334	4	-	4	17	7,5% (25 / - 0)
VIHR						
Yhteensä	313	1	2	9	27	12,5% (39 /+10)
Miehet	118	-	2	2	6	8,5% (10 / - 1)
Naiset	195	1	-	7	21	14,9% (29 /+11)
RKP						
Yhteensä	636	1	2	24	27	8,5% (54 /+17)
Miehet	396	1	2	14	15	8,0% (32 /+13)
Naiset	240	-	-	10	12	9,2% (22 / + 4)
KD						
Yhteensä	392	1	1	2	14	4,6% (18 /+ 4)
Miehet	216	1	1	2	5	4,2% (9 /+ 4)
Naiset	176	-	-	-	9	5,1% (9 / - 0)

² Tilastokeskus, valitut ennakkotiedot ikäryhmittäin:

<http://tilastokeskus.fi/til/kvaa/2004/>

ja vrt. vuoden 2000 kunnallisvaalit nuorten osalta:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/muistiote/aanestamattomyys/karipaakkunainen.html>

³ Mukana myös pienten puolueiden ja puoluepoliittisesti sitoutumattomien vaalilistojen valitut: perussuomalaiset (8), SKP (1) ja puolueiden ulkopuoliset listat (12).

Valtuustoon tiensä raivanneista nuorista nousee 25–29-vuotiaiden ikäryhmä selkeästi esiin. Ikä ja kokemus nostavat heidät ehdokkaista päättäjiksi keskimääräistä selvästi useammin. Maassa on kuitenkin myös puolisensataa 18–19-vuotiasta valtuutettua; vastikään äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden saaneet nuoret tunnetusti innostuvat vaaleista uutena osallistumis- ja vaikutusmahdollisuutena. He myös kiinnostavat vaalipuolueita. Harvat ja pienet vihreät valtuustoryhmät ovat nuorekkaimpia (12,5 % valtuutetuista alle 30-vuotiaita). Suhteellisessa ikäjärjestyksessä RKP:n (8,5 % valtuutetuista alle 30-vuotiaita) jälkeen tulevat keskusta (6,2 %) ja kokoomus (6,1 %). SDP (4,6 %) ja vasemmistoliitto (4,3 %) näyttäisivät olevan “ukkoutuneimmat” puolueet. Taulukko 2 kertoo myös selvästi, että naisten nousu valtuustoihin on huomattavalta osin nuorten naisten ansiota. Kaikista valituista oli naisia reilu kolmannes (36 %), mutta nuoria naisia nousi valtuustoihin lähes yhtä paljon (47 % kaikista nuorista valituista) kuin nuoria miehiä. Nuorten nais- ja miesvaltuutettujen paikkajaon kehitys kuitenkin viittaa siihen, että nuorten naisten miehiä voimallisempi vyöry poliittiseen osallistumiseen ja järjestöelämään on laantumassa; ainakin tämän aineiston mukaan nuorten lisäpaikat menivät pääosin miehille.

Kuten emopuolueensakin, myös keskustan nuoret menettivät osan valtuustopaikoistaan. Nuoret naiset saivat kuitenkin lisäpaikkoja keskustan perinteisesti miesten hallitsemassa ilmapiirissä. SDP:ssä nuoret miehet kirivät ja saivatkin lisäpaikkoja enemmän kuin nuoret naiset. Myös kokoomuksessa, joka oli vaalien toinen voittajapuolue, nuoret miehet osoittivat määrätietoisen nousun elkeitä. Vasemmistoliiton nuoret polkivat paikoillaan puolueensa tavoin. Vihreiden harvoissa valtuustoryhmissä “feministinen kukka” jatkaa kasvuaan: nuoret naiset etenivät edelleen. RKP:n ja kristillisdemokraattien nuorten lisäpaikat tulivat kokoomuksen tapaan miesten siivittämänä.

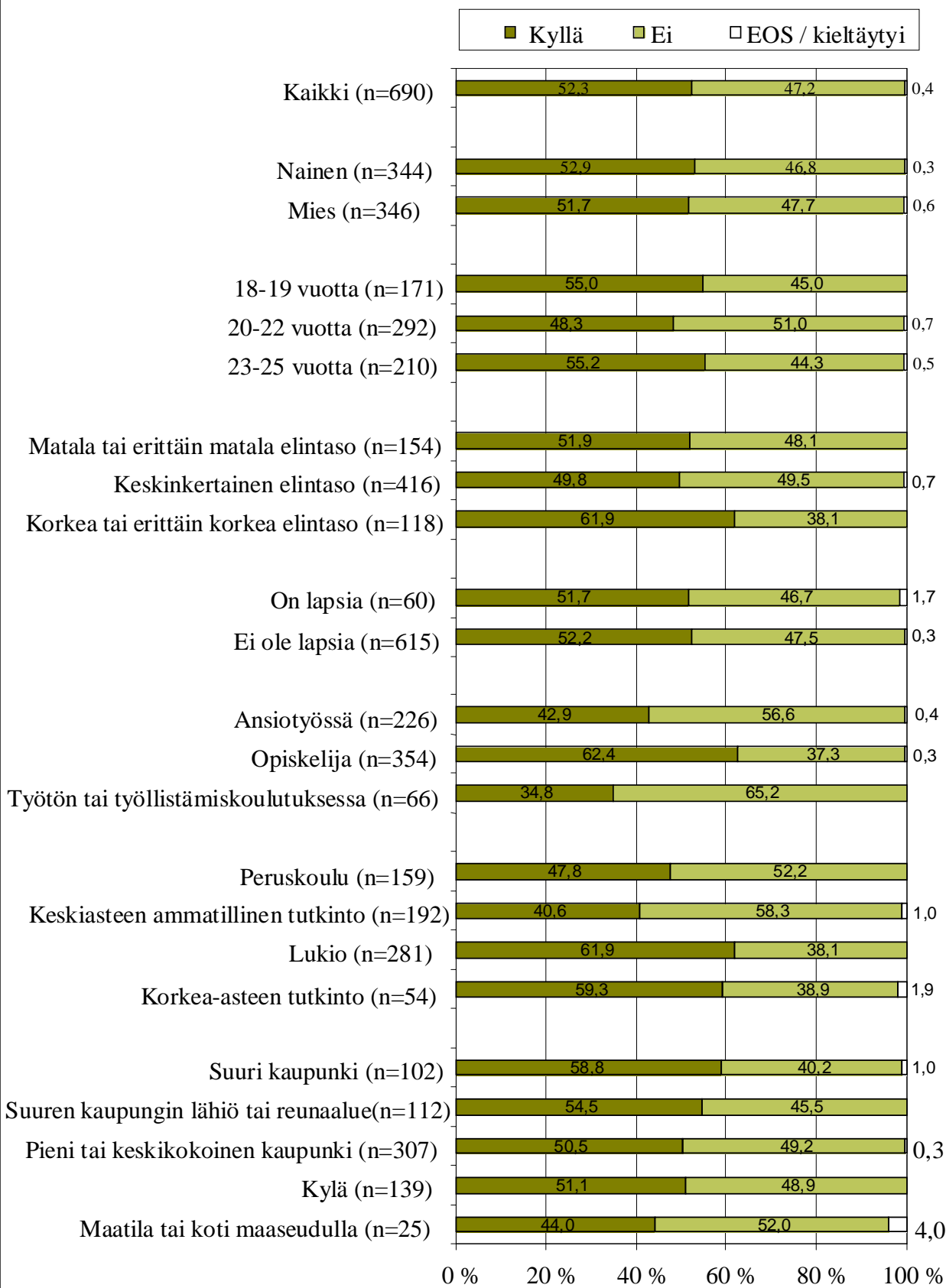
EUYOUPART -tutkimus tarkentaa kuvan äänestysprosentista

Kahdeksan Euroopan Unionin vanhan ja uuden jäsenmaan partneritutkimushanke EUYOUPART⁴ valmistuu kesällä 2005. Seuraavat taulukot ja kuviot perustuvat hankkeen puitteissa tehdyn survey-tutkimuksen Suomen kyselyn kansallisiin lisäkysymyksiin. Kasvokkain suoritettut 1008 kenttähaastattelua tehtiin marras-joulukuussa 2004 15–25-vuotiaiden suomalaisten keskuudessa. Sen mukaan 52 % nuorista äänesti kunnallisvaaleissa (ks. Kuvio 1).

⁴Nuorten poliittinen osallistuminen Euroopassa – indikaattoreiden kehittäminen Euroopan Unionin piirissä tapahtuvaa vertailevaa tutkimusta varten (EUYOUPART). Suomen Nuorisotutkimusverkosto (NTV) osallistuu kahdeksan maan yhteiseen EU-projektiin 2003–2005. Hanketta vetää Wienissä sijaitseva yksityinen tutkimuslaitos SORA (Institute of Social Research and Analysis). Mukana on myös ei-jäsenvaltioita ja aineistoa kerätään osallistujavaltioita laajemmin. Perusaineisto koskee 15–24-vuotiaita eurooppalaisia. Projektissa selvitetään nuorten poliittisen osallistumisen muotoja, myös epäsovinnasta “uuden politiikan” mukaista osallistumista sekä vertaillaan poliittisia kulttuureja. Kokoavana tehtävänä on rakentaa erinäisten vertaavien ja testaavien vaiheiden (vuonna 2004 kerättävä survey-aineisto ja laadulliset teemahaastattelut, jonka analyysivastuu on ollut NTV:llä) jälkeen mielekkäitä indikaattoreita, erityisesti vertailukelpoisia faktorianalyyssejä ja niiden muuttujia. Tavoitteena on arvioida konventionaalista eurooppalaista nuorison osallistumista, “uutta politiikkaa” sekä näiden ilmenemistapoja. Kansallisessa survey-lomakkeessa oli kansallisia lisäkysymyksiä, joihin tämän artikkelin tulokset viittaavat. Keväällä 2005 Nuora julkaisee kahdeksan maan vertailutiedoista laajan raportin.

Kuvio 1 EUYROUPART:

**ÄÄNESTITKÖ EDELLISISSÄ, LOKAKUUSSA 2004
JÄRJESTYISSÄ KUNNALLISVAALEISSA?"**
(% äänioikeutetuista)

Kyselyn tieto ei kuitenkaan voi pitää paikkaansa. Nuorilla on viime vuosina ollut taipumus antaa paikkansapitämätöntä tietoa vaaliaikamuksistaan ennen vaaleja ja jopa äänestamisestään itse vaalien jälkeen. Ilmiö on kiinnostava. Miksi varsinkin nuoret ja passiiviset äänestäjät “valehtelevat” vastauksissaan ja täten antavat itsestään aktiivisen kuvan tai projisoivat aikakauden odotuksia vaaliaktiivisen kansalaisen mallin mukaisesti? Vaalidemokratia ja äänestäminen eivät enää velvoita nuoria kulttuurisesti. Osa nuorista kuitenkin kokee velvollisuuden paineita ja häveliäisyyttään antaa itsestään vaaleja kunnioittavan kuvan.

Toisaalta erot tekojen, mahdollisten tekojen ja merkitysten välillä saattavat ohentua tai hävitä. Pierre Bourdieun (1984) mukaan aikaamme kuuluu se, että kaikkialta läpitunkevat gallupit tarjoavat erään tavan muovata elämäntapaa tai habitusta odotuksia vastaavaksi. Yleisesti voidaan sanoa, että kansalliset ja paikalliset vaalit ovat nuorten silmissä melko ambivalentti vaikuttamistapa. Ne ovat monien muiden kollektiivisten arvojen ja instituutioiden rinnalla muotoutuneet instituutioiksi, jotka ovat vain puolittain elossa. Nuorten on vaikea hahmottaa niiden merkitystä osana elämäänsä ja elämänpolitiikkaansa, esimerkiksi ammatillisissa verkostoissa tai kansainvälisissä yhteyksissä. Vaalien ja muiden poliittisesti merkityksellisten tekojen (vastaaminen gallupissa, yhteydet verkostoissa tai kansalaisadressit) suhde voi jäädä hämäräksi. (Vrt. esim. Beck–Beck–Gernsheim 2002.)

Monipuoliset useampia viime vaaleja koskevat haastattelu- ja vertailutiedot, viime vuosien vaalilistatiedot Helsingin kaupungin kuntavaalien äänestysalueotoksista (Martikainen–Wass 2004)⁵, EUYOUNG-tutkimuksen muita vaaleja koskevat testikysymykset⁶ sekä sukupuoli- ja alueperustaiset testit auttavat tarkentamaan Kuvio 1 tietoja vaaliaktiivisuudesta kunnallisvaaleissa.

Perustellusti voidaan arvioida, että 18–24-vuotiaiden keskuudessa äänestysaktiivisuus oli 41–42 % (ks. Taulukko 3). Vastaavasti alle 30-vuotiaiden äänioikeutettujen aktiivisuus oli 46–47 %. Vaalien yleinen äänestysprosentti oli 58,7. Alle 30-vuotiaiden äänestysaktiivisuus on noussut vuoden 2000 kunnallisvaalien 41–42 %:sta viitisen yksikköä, 46–47 %:iin. Nuorempien ikäryhmien (18–24-vuotiaiden) äänestysinto nousi vähemmän, 3–4 prosenttiyksikköä 38–39 %:sta 41–42 %:iin.

Taulukko 3: Arvioidut nuorten äänestysprosentit vuosien 2000 ja 2004 kunnallisvaaleissa koko maassa ja vaalialuelaskennan mukaan Helsingissä⁷

ÄÄNES- TYSPRO- SENTTI	Yleinen Suomi	Nuorten 18–24 v. Suomi	Nuorten 18–29 v. Suomi	Yleinen Helsinki	Nuorten 18–24 v. Helsinki	Nuorten 18–29 v. Helsinki
2000	55,9	38–39	41–42	50,9	37	40
2004	58,6	41–42	46–47	57,1	41	46

⁵ Tiedot useilla Helsingin äänestysalueilla suoritetuista äänestysrekisteriperustaisista analyyseistä antavat tarkan kuvan Helsingin nuorten äänestysprosentista. Tällä ja vastaavilla aiemmilla tiedolla sekä Helsingin nuorten äänestäjien sosiaalisen rakenteen vertailutiedoilla koko maan nuoriin saadaan tarkennettua koko maan äänestysaktiivisuusarviota. EUYOUNG:ia varten tutkijoilla on käytettävissään nuoria äänestysikäisiä koskevat tiedot, joista selviää eri alueiden nuorten sukupuoli, ikäryhmä ja yhteiskunnallinen asema ja perusaktyviteetti (Tilastokeskuksen toimittama tilausaineisto 2004).

⁶ Lomakkeessa kysyttiin aktiivisuutta viimeisissä eduskunta- ja EU-vaaleissa. Samoin suhdetta äänestämisen muiden poliittisten osallistumismuotojen rinnalla problematisoitiin useilla kysymystyypeillä.

⁷ Helsingin tiedot, ks. Martikainen–Wass 2004.

Vuoden 1996 kunnallisvaalien alle 30-vuotiaiden yli 50 %:n äänestysaktiivisuus jäi tavoittamatta. Samoin eduskuntavaalien 2003 osallistumistaso (alle 30-vuotiden noin 54 %:n äänestysaktiivisuus) jää kauas. Voidaan kuitenkin todeta, että 2000-luvun alussa nuorten 20 vuotta jatkunut vaalipassivoituminen on taantumassa. Tästä kertovat jo vuoden 2003 eduskuntavaaleja koskevat tiedot.

Kuvion 1 perusteella voidaan tulkita 18–24-vuotiaiden äänestämiskäyttäytymisen sosiaalista taustaa. Tytöt äänestävät edelleen poikia aktiivisemmin ja pojat antavat tyttöjä useammin virheellistä tietoa äänestyskopissa käynnistään. Ikäryhmien välinen vertailu antaa jännittäviä tuloksia. Sekä ensi kertaa äänestävien 18–19-vuotiaiden että 25 vuoden ikää lähestyvien ryhmien vaaliaktiivisuus on suhteellisesti korkealla. Nuorimmat ovat kodin vaikutuspiirissä ja ensimmäiset vaalit voivat olla inspiroiva kokemus. Toisaalta nuoret, 23–29-vuotiaat aikuiset aktivoituivat näissäkin vaaleissa nuorempiaan enemmän.⁸ Lapsen syntyminen 25 vuotta täyttäneiden tai sitä nuorempien elämään ei nosta äänestysintoa; toisaalta voi kyynisesti arvioida, että korkeasti koulutetut ja hyväpalkkaiset vaaliaktiivit hankkivat lapsia vasta myöhemmin.

Alueellinen vertailu vahvistaa viime vuosien ikävää alueellista sosiaalista erilaistumista koskevien käsitysten paikkansapitävyyden: mitä syrjemmäksi menemme, sitä passiivisemmaksi tai lohduttomammaksi käy perinteinen osallistuminen (Paakkunainen–Myllyniemi 2004; STAKESin alueellisen eriarvoistumisen projektista, ks. Heikkilä ym. 2002). Opiskelijat äänestävät selvästi aktiivisemmin kuin ansiotyössä käyvät ja varsinkin työttömät. Nuorten elintaso vaihtelee 18–25-vuotiaiden keskuudessa, ja elintason koheneminen kohottaa vaali-innostusta. Kouluvertailusta selviää se varsinkin kunnallisvaaleja koskeva seikka, että lukiolaiset ovat korkea-asteen opiskelijoita aktiivisempia. Korkea-asteen opiskelijat joutuvat vaihtamaan opiskelu- ja työpaikkakuntaansa usein ainakin kerran, minkä takia heidän kiinnittymisensä paikalliseen politiikkaan ja luottamushenkilöverkostoon on heikkoa tai se siirtyy (vrt. Gretschel 2004, 124–28 ja Paakkunainen–Myllyniemi 2004, 10–51).

Vaalit torjutaan vieraina, elämä rokkaa muutoinkin

Lähes kuusi kymmenestä (58–59 %) EUYOUNPART-aineiston nuorista jätti äänestämättä. Kuvio 2⁹ antamat syyt tälle passiivisuudelle ovat monessa suhteessa kiintoisia.

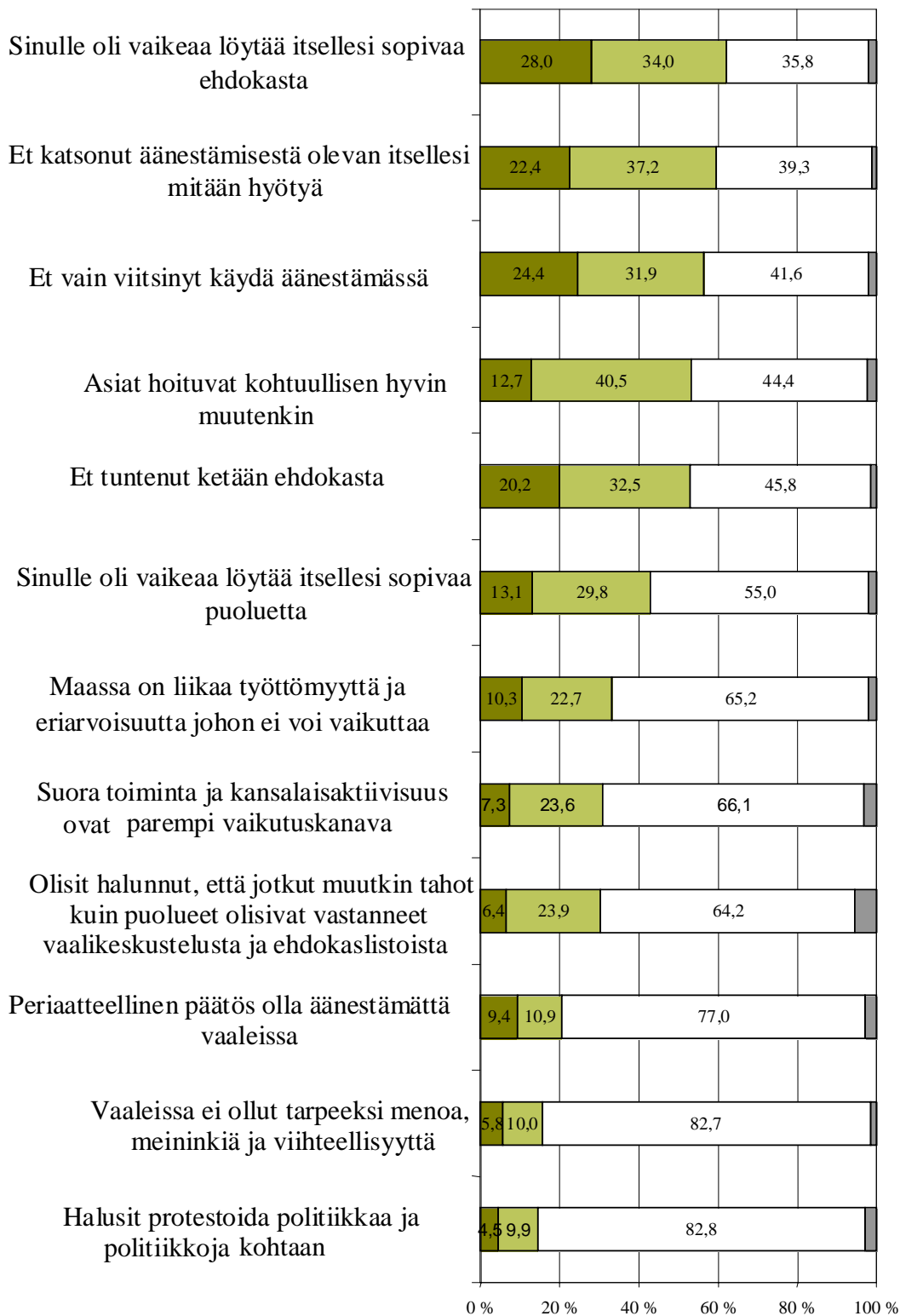
⁸ Vuosittaisen ikäryhmävertailun mielenkiintoinen tulos oli se, että vuonna 1983 syntynyt nuoriso äänesti aktiivisesti. Muissakin nuorisotutkimuksissa on noussut esiin ko. ikäluokan aktiivisuus.

⁹ Vain äänioikeitetut, jotka jättivät äänestämättä, vastasivat EUYOUNPART-kyselyssä tähän tiedusteluun.

Kuvio 2 EUYROUPART:

**KUINKA PALJON SEURAAVAT SYYT VAIKUTTIVAT
ÄÄNESTÄMÄTTÄ JÄTTÄMISEEN KUNNALLISVAALEISSA?**

■ Tärkeä ■ Vaikutti jonkin verran □ Ei vaikuttanut lainkaan ■ EOS / Kieltäytyi

Äänestämättä jättämisen syytä voi vertailla vaaleja edeltäviin tunnelmiin (Paakkunainen–Myllyniemi 2004, 44–46) ja vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkianalyysiin (Nurmela–Pehkonen 2003, 54–56). Yli puolet ilmoitti suoraan, että perustava hankaluus liittyi ehdokkaiden vierauteen (62 % ei vain löytänyt sopivaa ehdokasta; 53 % ei edes oikein tuntenut ehdokkaita). Jopa puoluevastaisuuden tai puoluevalinnan ongelmat kalpenivat näiden ehdokashaun ongelmien rinnalla. Tässä piileekin paikallisdemokratian perustava osallistumisongelma: varsinkin alle 25-vuotiaiden tulisi kohdata paikallisia luottamushenkilöitä ja valtuustokandidaatteja muuallakin kuin puolueiden vaalilistoilla, mutta muita kohtaamispaikkoja ei tunnu oikein löytyvän.

Teema- ja katukampanjointi, koulut, nuorisomediat, Internet, nuorten kannalta keskeisten asioiden julkistaminen ja läpikäynti nuorille avoimissa tiloissa, palstoilla ja instituutioissa voisivat toimia kontakteja luovina foorumeina. Poliitikkojen ja nuorten välisten teemojen avaaminen ja kierrättäminen vaatii aikaa, resursseja ja kärsivällisyyttä. Ilman niitä kunnallispolitiikan hallinnollinen, ammattimaisen säästeliäs ja tulostavastiuloittainen meno ei nuorille kuitenkaan avaudu. Ajankohtainen keskustelu koulusäästöistä, liikuntarakentamisen kaavoista ja satamien ekologisista ehdoista voisi temmata mukaansa monia.¹⁰ Myös nuorten vaikuttajaryhmien kautta avautuvat poliittiset kontaktit ja kokemukset voisivat olla tärkeitä. 30 % “nukkuneista” nuorista äänestäjistä “...olisi halunnut, että jotkut muutkin tahot kuin puolueet olisivat vastanneet vaalikeskustelusta ja ehdokaslistoista”.

Samoin viime vuosina suositaan kasvattanut ajatus äänioikeusiän alentamisesta 16 ikävuoteen kiinnittäisi nuoria jo kouluvuosinaan paikallisen demokratian osallistumistapoihin. Opiskelu- ja työpaikan perässä tapahtuvat muuttamiset paikkakunnalta toiselle ainakin viivästyttävät kunnallisdemokratian oppimista äänestäjänä.

Nuorilla ei ole toiminnallista ja politiikan ajankohtaisia merkityksiä tunnistavaa otetta hyvinvointipalveluihin ja niiden kehittämiseen varsinkaan kunnallisen luottamusmiestverkoston tasolla, vaikka kriittistä keskustelua ja osallistumisvalmiuksia esimerkiksi kansalaisille avattuihin paikallisiin ratkaisuihin onkin olemassa (Paakkunainen–Myllyniemi 2004). Riskiyhteiskunnan sosiaalisten instituutioiden muutokset ja niiden oikeutus nojaavat keski-ikäisten miesten puhetapaan, ja niinpä ne usein ovatkin kansalaisten suoran osallistumisen ja politiikan ja kasvuyhteiskunnan vahvojen etujen kompromissien ulkopuolisten ryhmien ulottumattomissa. Jürgen Habermas (1987) esitti ajatuksen hyvinvointivaltion patologisista osallistumisongelmista maailmassa, jossa luotetaan systeemin ja markkinoiden kykyyn hoitaa asiat. Ei yksinkertaisesti ymmärretä, mistä asioista vaaleissa päätetään. Poliittinen osallistumis- ja kulttuuriperinne eivät siirry markkinoiden ja byrokratian menetelmillä.

Tätä patologisuuutta alleviivaa erityisesti joka toisen nuoren vaaleissa nukkuneen kokemus siitä, että “asiat hoituvat kohtuullisen hyvin muutenkin”. Kuntavaaleissa passiiviset nuoret nostivat reilusti esiin myös ’itsekeskeisiltä’ kalskahtavat perustelunsa: “en katsonut äänestämisestä olevan itselleni mitään hyötyä” (60 %) ja “en vain viitsinyt käydä äänestämässä” (56 %). Subjektiiviset ja aktiivisen kansalaisen mallia avoimesti haastavat letkautukset ovat erityisen silmiinpistäviä, koska vertailut aiempiin tutkimustuloksiin osoittavat näiden asenteiden vahvistuneen paikallisvaalien nukkuvien keskuudessa.

¹⁰ Sosiaaliset ongelmat ja tasa-arvo eivät enää ilmene tietoisuutena kollektiivisista luokista tai universaaleista tasa-arvo-ongelmista. Epätasa-arvo on yksilöitynyt ja fragmentoitunut osaksi elämänvaiheita, alueita ja tilaa sekä aikaa. Sosiaalivaltion rakenneratkaisujen legitimitettiin voi romahtaa, jolleivät varsinkin uudet sukupolvet heittäydy toiminnallisesti mukaan sosiaalivaltion säästö- ja kehittämiskeskusteluun. Suuria sukupolviva ja nuoria ikäryhmiä voisivat yhdistää mediassa irtonaiset poliittiset teemat ja kuulemismenettelyt. “Klassinen modernin yhteiskunnan konfliktirakenne, ristiriita enemmän tai vähemmän vakiintuneiden etujärjestöjen välillä, korvautuu teemakohtaisella yhteiskunnassa kiertävällä ja irtonaisella vastustustavalla, joka suuntautuu massamediaiyhteiskunnan julkisuuden mukaan”(Lau 1991, 374). (Beck 1997, 25–28; Lau 1991. Survey-perustainen tuore arvotutkimus samassa hengessä, Paakkunainen–Myllyniemi 2004, 10–36).

Osa nukkuu koko ajan – vaalit eivät mitenkään pysäytä!

Huoli aktiivisten ja passiivisten nuorten polarisoitumisesta voi olla aiheellinen. Tiedot nuorten piristyneestä aktiivisuudesta ja vaalimenestyksestä (Taulukot 1 ja 2) saavat rinnalleen tutkimustuloksia, joiden mukaan piittaamattomuus paikallisdemokratiaa kohtaan saattaa olla kasvussa. Äänestämättömät eivät politisoi omaa käyttäytymistään: protestointi (15 %), epätasa-arvoisuuteen huomiota kiinnittävä yhteiskuntakritiikki (33 %), periaatteet (20 %) ja suoran demokratian argumentit (31 %) olivat kylläkin äänestämättömyydelle esitettyjen perusteluiden joukossa, mutta niiden painoarvo on laskussa. Kunnallisvaalit eivät ole valtakunnan vaalien tapaan poliittista speaktaakkelia, jota vastaan asettuvat nuoret saisivat poliittista merkitystä.

Seuraavassa (Taulukko 4 ja tarkentava Taulukko 5) faktorianalyysissä vaalipassiiviset ryhmät eriytetään lukijaa konkreettisemmin puhutteleviin ryhmiin. Kaikkein vahvimmassa faktorissa 1 – “vieras ja itselle sopimaton vaalipolitiikka” – korostuu naisvaltainen ryhmä, jolla torjuva suhde paikallisvaaleihin. “Periaatteellinen kansalaisprotesti” -faktori (2) tuo esiin edelleen sitkeästi elävän ajatuksen kansalaisprotestista äänestämättömyyden perusteluna. Tällöin puhutaan sangen nuorista ikäryhmistä, pojista ja sosiaalisen niukkuuden kokemuksista. Perustelu vahvistuu myös alemmilla kouluasteilla, peruskoulussa ja keskiasteella sekä kaupunkilaisympyröissä. Kolmannessa faktorissa, “Vaalien tarpeettomuus – asiat rokkaa muutoinkin”, nousevat esiin henkilökohtainen välinpitämättömyys ja otaksuma asioiden hoitumisesta ilman nuorten poliittista panostusta. Tämäntyyppinen itseymmärrys voi tietenkin olla yhteydessä moitteettomaan taloudelliseen ja sosiaaliseen toimeentuloon, jonka puitteissa vaikkapa tulonjakoa ei koeta tarvittavan lainkaan. Silti voidaan olla avoimia muille taloudellisille tai sosiaalisille toimille. Nuoret, jotka kokevat vaalit tarpeettomiksi ja uskovat asioiden hoituvan “ilman punaisia ja valkoisia viivanvetoja” äänestyskokeissa, ovat useimmiten poikia, alle kaksikymppisiä nuoria ja rikkaissa olosuhteissa eläviä.

Taulukko 4 EUYOUPART:

Taulukossa 4 ja tarkentavassa Taulukossa 5 faktorianalyysissä vaalipassiiviset ryhmät eriytetään lukijaa konkreettisemmin puhutteleviin ryhmiin. Faktorianalyysin kolme perusulottuvuutta (F1, F2 ja F3) osoittavat nuorten asennemaailman sisäisiä ulottuvuuksia. Muuttujat, jotka latautuvat kullakin ulottuvuudella, on tulkittu yhdessä ja niille on annettu mielekkäät nimet. Niillä on positiiviset ja negatiiviset ryhmänsä, joita voidaan erotella faktoripisteiden keskiarvoilla esimerkiksi erilaisten sosiaalistentaustojen suhteen. Taulukko 5 kertoo, miten erilaisissa sosiaalisissa taustoissa elävät nuoret ovat jakaantuneet kullakin faktoriulottuvuudella. Jos jokin sosiaalinen tausta saa huomattavan ison positiivisen arvon jollakin ulottuvuudella, sen arvomaailma yhdistyy faktoriulottuvuuden “myönteisen” tulkinnan kanssa. Jos taas jokin sosiaalinen tausta saa ison negatiivisen latauksen jollakin ulottuvuudella, sen asennemaailma viittaa faktoriulottuvuuden negatiiviseen päähän, sen ulottuvuuden nimen vastakohtaan.

KUINKA PALJON SEURAAVAT SYYT VAIKUTTIVAT ÄÄNESTÄMÄTTÄ JÄTTÄMISEEN KUNNALLISVAALEISSA?

Faktorianalyysin (Principal Axis Factoring) Varimax-rotatoidut painokertoimet

	F1	F2	F3
Sinulle oli vaikeaa löytää itsellesi sopivaa ehdokasta	0,86		
Et tuntenut ketään ehdokasta	0,64		
Sinulle oli vaikeaa löytää itsellesi sopivaa puoluetta	0,58		
Olisit halunnut, että jotkut muutkin tahot kuin puolueet olisivat vastanneet vaalikeskusteluista ja ehdokaslistoista	0,38		
Periaatteellinen päätös olla äänestämättä vaaleissa		0,68	
Halusit protestoida politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan		0,66	
Suora toiminta ja kansalaisaktiivisuus ovat parempi vaikutuskanava		0,51	
Maassa on liikaa työttömyyttä ja eriarvoisuutta johon ei voi vaikuttaa		0,42	
Asiat hoituvat kohtuullisen hyvin muutenkin			0,67
Et katsonut äänestämisestä olevan itsellesi mitään hyötyä			0,64
Et vain viitsinyt käydä äänestämässä			0,55
Vaaleissa ei ollut tarpeeksi menoa, meininkiä ja viihteellisyyttä			0,37

F1: Vieras ja itselle sopimaton vaalipolitiikka

F2: Periaatteellinen kansalaisprotesti

F3: Vaalien tarpeettomuus - asiat rokkaa muutoinkin

Taulukko 5 EUYOUPART – Faktoripisteiden keskiarvot haastateltavien sosiaalisen taustan mukaan

**SYYT JÄTTÄÄ
ÄÄNESTÄMÄTTÄ**

Faktoripisteiden keskiarvot eri vastaajaryhmissä			
	1	2	3
Nainen	0,11	-0,12	-0,13
Mies	-0,10	0,12	0,13
18–19 vuotta	0,04	0,19	0,10
20–22 vuotta	0,01	-0,10	-0,02
23–25 vuotta	0,02	0,03	-0,04
Ansiotyössä	0,01	0,02	0,00
Opiskelija	-0,01	-0,08	-0,03
Työtön tai työllistämiskoulutuksessa	-0,06	0,25	0,07
Peruskoulu	0,08	0,12	0,14
Keskiasteen ammatillinen tutkinto	-0,05	0,17	0,08
Lukio	0,03	-0,23	-0,12
Korkea-asteen tutkinto	-0,08	-0,22	-0,31
Suuri kaupunki	0,01	0,17	0,06
Suuren kaupungin lähiö tai reuna-alue	-0,04	-0,19	-0,06
Pieni tai keskikokoinen kaupunki	0,06	0,01	-0,02
Kylä	-0,06	0,05	-0,01
On lapsia	0,07	0,01	-0,02
Ei ole lapsia	-0,02	-0,02	0,01
Matala tai erittäin matala elintaso	-0,11	0,13	0,02
Keskinkertainen elintaso	0,04	-0,04	-0,04
Korkea tai erittäin korkea elintaso	0,01	-0,05	0,13

Mitkä ongelmat vievät vaaliurnille?

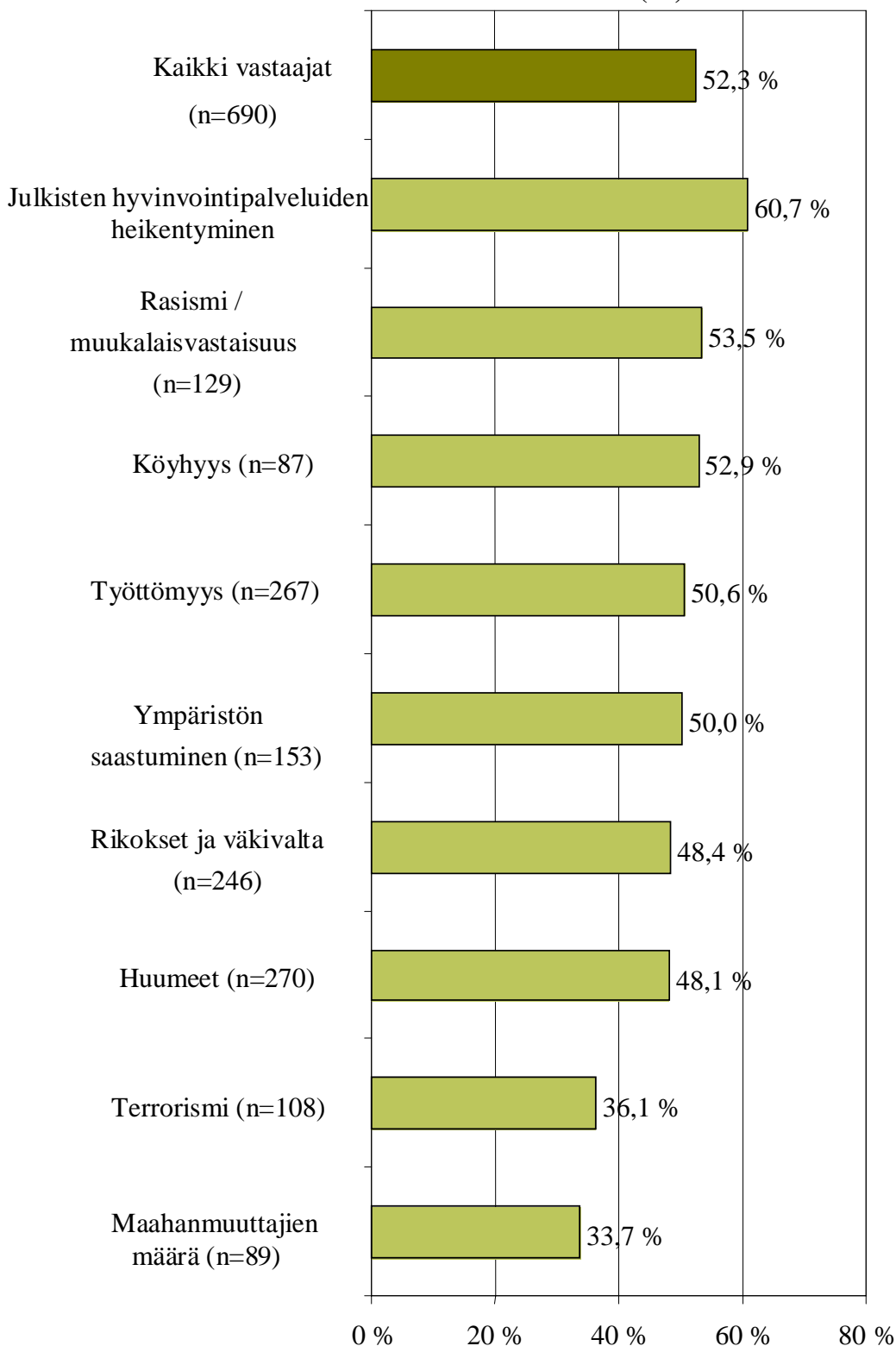
Huoli hyvinvointipalveluiden kehityksestä vei kuitenkin myös nuoria vaaliurnille (Kuvio 3). Into näyttäisi liittyvän sosiaaliseen huolestumiseen ja tämä vaikuttaa olevan kasvussa nimenomaan nuorten aikuisten keskuudessa (Martikainen–Wass 2004). Tämä selittää osaltaan vaalikampanjan lopun polarisaatiota SDP:n ja kokoomuksen välillä sekä näiden puolueiden suosiota. Kyse ei ole vain perheellistymisestä tai palkkaelämän sosiaalisen uusintamisen vakavoittavasta vaikutuksesta nuoriin vaalidemokratiassa. Jo ennen vaaleja kerätyssä aineistossa nousi esiin uudenlainen sosiaalinen turvallisuushakuisuus (postmaterialismi-teeseistä ks. erityisesti Paakkunainen–Myllyniemi 2004, 14–18). Demokratian voimakas laajentaminen tai ympäristöasiat eivät suoraan heilauta nuorten enemmistöä.

Valtaosa nuorista uskoo sosiaalisen järjestyksen ja kasvun perspektiiviin. Samalla he uskovat tällaisen turvallisuuden luovan perustan myös demokratian ja luonnonsuojelun kehitykselle. Monet aineistot viittaavat myös siihen, että nykyiset sukupolvet ovat varsinkin laman jälkeen hakeutuneet turvallisuusarvojen ja sosiaalisten järjestysten koodien suuntaan. Lamaa seuranneet elämänhallinta-ajatukset saattavat osaltaan selittää myös presidentti Tarja Halosen suosiota. Hänen globaaleja riskejä kaihtamaton mutta sosiaalista turvallisuutta huokuva karismansa nojaa retorisesti melko perinteiseen ajatukseen hyvinvointivaltiosta.

Köyhyys ja työttömyys (Kuvio 3) ovat niin ikään tärkeässä asemassa nuorten yhteiskunnallisessa ajattelussa, mikä kertoo sosiaalisen turvallisuuden painoarvosta. Perinteiset järjestysvaatimukset rikollisuuden suhteen eivät näyttäisi nousevan sosiaalisen turvallisuuskeskustelun rinnalle – ainakaan mahdollisina vaaliaktiivisuutta selittävinä teemoina. Rasismin ja muukalaisvastaisuuden herättämät kiistat sekä ympäristöteemojen pysyvyys vaaliaktiivisten nuorten asialistalla osoittavat, että globaalit teemat ja vastuu ovat tulleet yhteiskunnalliseen keskusteluun jäädäkseen.

Kuvio 3 EUYROUPART:

**ERILAISIA ONGELMIA ERITTÄIN MERKITTÄVINÄ
PITÄVIEN NUORTEN ÄÄNESTÄMINEN 2004
KUNNALLISVAALEISSA (%)**

Hyvät syyt alentaa äänioikeusikärajaa?

Ajatukset nuorten vaaliaktiivisuuden kohottamisesta nousivat monin tavoin esiin kuntavaalikampanjoinnissa. Vaalikysymys liittyy nyt selvästi aiempaa kiinteämmin nuorten yleiseen poliittiseen mobilisoitumiseen ja suurten sukupolvien poliittisen kulttuurin murrokseen. Nuorten oma aktiivisuus kasautuu, elämäntaparadikaalit käyvät vaaliuurnilla ja nuorten sosiaalisessa marginaalissa myös kysymys poliittisesta sitoutumisesta on kärjistynyt. Varsinkin keski-ikäiset naiskirjoittajat (esim. Kohonen 2004 ja Horelli–Sotkasiira–Haikkola 2004) ovat uskoneet sosiaalipedagogisen asenteeseen ja osallistavan sosialisointin merkitykseen sekä toiminnalliseen koulu-yhteistyöhön.

Aineisto nosti esiin myös äänioikeusikärajan alentamisen mahdollisuuden. Nuorisovaltuustojen kokemus yllyttää monia laajentamaan nuorten vaalioikeuksia. Informaation ja median kyllästyvän yhteiskuntamme kilpailuhaasteet ja riskit odottavat nuorilta entistä enemmän henkilökohtaista vastuuta omista teoista, kilpailusta ja eettis-poliittisista valinnoista: Epävarman tulevaisuuden ja eläkepommien avaamisen tulisi johdonmukaisuuden nimissä olla entistä enemmän myös nuorten vaikutusmahdollisuuksien piirissä.

Modernissa Suomessa nuoret ovat liikkeessä, heidän on oltava joustavia ja muutettava opintojen, työn ja muiden elämän valintojen perässä paikkakunnalta toiselle. Näin kiinnittyminen kunnalliseen demokratiaan ja paikallisiin luottamusverkostoihin helposti murtuu, paikkakunnat vaihtuvat ja paikallisen poliittisen identiteetin rakentuminen jää joko kehittymättä tai se eri tavoin viivästyy. Toisaalta fyysisten paikkojen ja yhteisöjen rinnalle ovat tulleet modernin kommunikaatioteknologian ja -kulttuurin viiteryhmät ja verkostot, joissa käsinkosketeltavat paikalliset kysymykset ja sidonnaisuudet asettuvat uusin tavoin, jopa kyseenalaistamalla kunnallinen valta tyystin. Pohjoismaiseen kuntademokratiaan sitouttamisen eräs mahdollisuus voisi olla siinä, että nuoret saisivat äänestää jo 16-vuotiaina, jolloin he oppisivat tutuissa paikallisissa yhteyksissään kunnallisdemokratian tavoille (Gretschel 2004).

Puolueiden ministerit ja muut puhujatittelivät syksyllä 2004 äänioikeusikärajasta. Tutkimukset, tiedotusvälineet ja Nuoran maakuntakierros pitivät aiheita lämpimänä. SDP oli varovainen ja korosti koulun demokratiakasvatuksen merkitystä. Keskustasta ja kokoomuksen nuoresta siivestä, samoin kuin asiantuntijapiireistä, löytyi intoa alentaa äänestys- ja jopa vaalikelpoisuusikärajaa kuuteentoista ikävuoteen. Pääministerikin lähti siloittamaan nuorten tietä valtuustosaleihin. Kiivaissa väittelyissä tulivat esiin demareiden ja porvarillisten tahojen poliittisemmat ja realistisemmat tausta-arviot ja paalutukset.

Vasemmalla ajateltiin keskustan luottavan maaseutuyhteisöihin, joissa kyettäisiin lujittamaan keskusta-aatetta vielä kodin turvassa elävien nuorten 16-vuotiaiden keskuudessa. SDP:n kritiikki varoitti myös markkina-arvojen hyväksikäytöstä kansalaisuuttaan vasta rakentavien nuorten suhteen vihjaten tällä kokoomuksen suuntaan. Porvarillisten puhujien mukaan valistushenkisen sosialidemokratian taas katsottiin olevan vahvoilla juuri nykyisen järjestelmän puitteissa.

Teeman puoluepolitisointuminen ei kuitenkaan kokonaan peittänyt alleen monien kriittisten tutkijoiden huolta vaalikansalaisuutta laajemmasta ongelmakimpusta. Millainen on 2000-luvun aktiivinen kansalaisuus ja mikä on sen suhde kuntaan ja kansallisvaltion, vaalidemokratiaan tai yksilölliseen kuluttajaelämään ja yhteiskunnalliseen vastuuseen? Miten yhteiskunnalliset instituutiot voisivat luoda myös nuorille tilaa ja resursseja osallistua uuden aktiivisen kansalaisuuden luomiseen, joka ei perustuisi ajatuksiin itsensä rapautumisesta kuluttamisen, yksilöllistymisen ja kansainvälistyvien

identiteettien maailmassa? Miten koulutusinstituutiot, media ja nuorisotoimi sekä poliittisen sitoutumisen uudet muodot ja osallistumisoikeuksien ikärajojen madaltaminen voisivat yhdistyä uudeksi visioksi, joka yllyttäisi nuoria omiin tulkintoihinsa ja toimintaan oman kansalaisuutensa, yrittäjyytensä ja arvojensa puolesta?

Olemme läsnä kun aikamme kansalaisuutta ja normaalin osallistumisen muotoja määritellään. Mutta ovatko nuoret mukana? Voivatko he itse tulla mukaan prosessiin, jossa osallistuvaa kansalaisuutta muokkaavat käsitteet, totuudet ja normaaliudet luodaan? Mitä he ajattelevat vaalikansalaisuudestaan?

Nuoret eivät ainakaan heti syty ajatukseen äänestämisestä 16-vuotiaana

Ensimmäinen askel on kysyä nuorilta itseltään, haluaisivatko he äänestää nykyistä nuorempana kuntavaaleissa. Vastaus ei kuitenkaan kerro vielä paljon nuorten omasta tavasta määritellä osallistumisensa ehtoja, luonnetta ja muotoja. Nuoran maakuntakierros ja monien nuorten puheenvuorot ennakoivat, että äänioikeusikärajan alentaminen ei välttämättä ole yksiselitteinen tekijä nuorten aktivoitumisessa. Samoin tutkijat saivat kuulla nuorten omia “kyllä – mutta” -analyysyjä ja monimielistä naureskelua tarjotessaan äänioikeutta alle 18-vuotialle. Äänioikeuden jakaminen nuorille ei ole minkään yhteisesti jaetun vapauden jakamista. Ainakaan se ei ole kaikki ratkaisut sisältävä lipas, jonka avaaminen vapauttaisi sukupolvidialogin ja poistaisi ongelmat. Suhde institutionaaliseen politiikkaan säilyy ongelmallisena, eikä tyhjänä tai omalakisena liikkuvan politiikan muodon avautumisen nuorten suuntaan katsota tarjoavan ratkaisuja.

EUYOUPART:in kysymykseen äänestysikärajan alentamisesta 16 ikävuoteen vain runsas kolmasosa nuorista vastasi myönteisesti. Lähes puolet vastaajista jossain määrin vastusti äänioikeuden laajentamista. (Ks. Kuvio 4) Kysymys esitettiin yksinkertaisena ja imperatiivisena. Nopea ja yksinkertainen lainmuutos ei 15–17-vuotiaiden suomalaisten mielestä ole ratkaisu poliittisen kansalaisuuden ongelmiin. Vastaus kertoo myös, ettei nuorilla itsellään ole abstraktisia ja utooppisia käsityksiä ikä- tai sukupolviryhmien mukaantulosta tai politiikan alueen laajentamisesta.

Tilanne oli dramaattisesti erilainen vuonna 1967, jolloin nuoret kamppailivat äänioikeusikärajan alentamisesta 18 vuoteen. Teema innosti muun muassa valtavan määrän nuoria osallistumaan SITRA:n Suomen itsenäisyyden viisikymmenvuotisjuhlan tiimoilta järjestämään kirjoituskilpailuun¹¹. Vanhempien sukupolvien hallinnassa olevien asioiden politisointi riitti innostuksen aiheeksi. Kansainväliset ongelmat, tasa-arvo, kouludemokratia ja uusi äänioikeus syötiin ainekirjoituksen aiheina opettajan kädestä heti. Poliitiikkaa laajennettiin ja sitä oli avattava “sotasukupolven arvomonopolia” kyseenalaistavalle nuorisolle (Paakkunainen 1989). 2000-luvun alussa kyse on pikemminkin siitä, miten poliittiset instituutiot ja vuoteen 1967 jäänyt suuren sukupolven horisontti kyettäisiin taittamaan ja palauttamaan politiikka sille pyhitettyihin instituutioihin, esimerkiksi kunnanvaltuustoihin. Laajentuvan politiikan ajatus on karaissut suurta sukupolvea, joka on valmis jakamaan ainakin muodollisia osallistumismahdollisuuksia, mutta karaistumisesta on jäänyt jäljelle myös tapa ikuistaa omat, aikoinaan politiikkaa laajentaneet katsantotavat (Beck 1993).

Nuoran maakuntakierroksen puheenvuorot ja aiemmat vaalitutkimukset viestivät siitä, että nuorten keskuudessa itse äänioikeutta ei eroteta reaalisesta puolueperustaisesta äänestämisestä. Siihen mitä on karteltu, ei haluta lisää oikeuksia, ja paikallisvaalit torjutaan vieraana käytäntönä kun niihin ei koeta oltavan valmiita.

¹¹ Valtionarkistossa SITRA:n monien tuhansien parhaiden kilpa-aineiden kokonaisuus on tutkijoiden luettavissa. Aikalaisaineistosta nousi satoja 1970-luvun vaikuttajia, vasemmiston kärkinimiä ja kulttuuritaistolaisia.

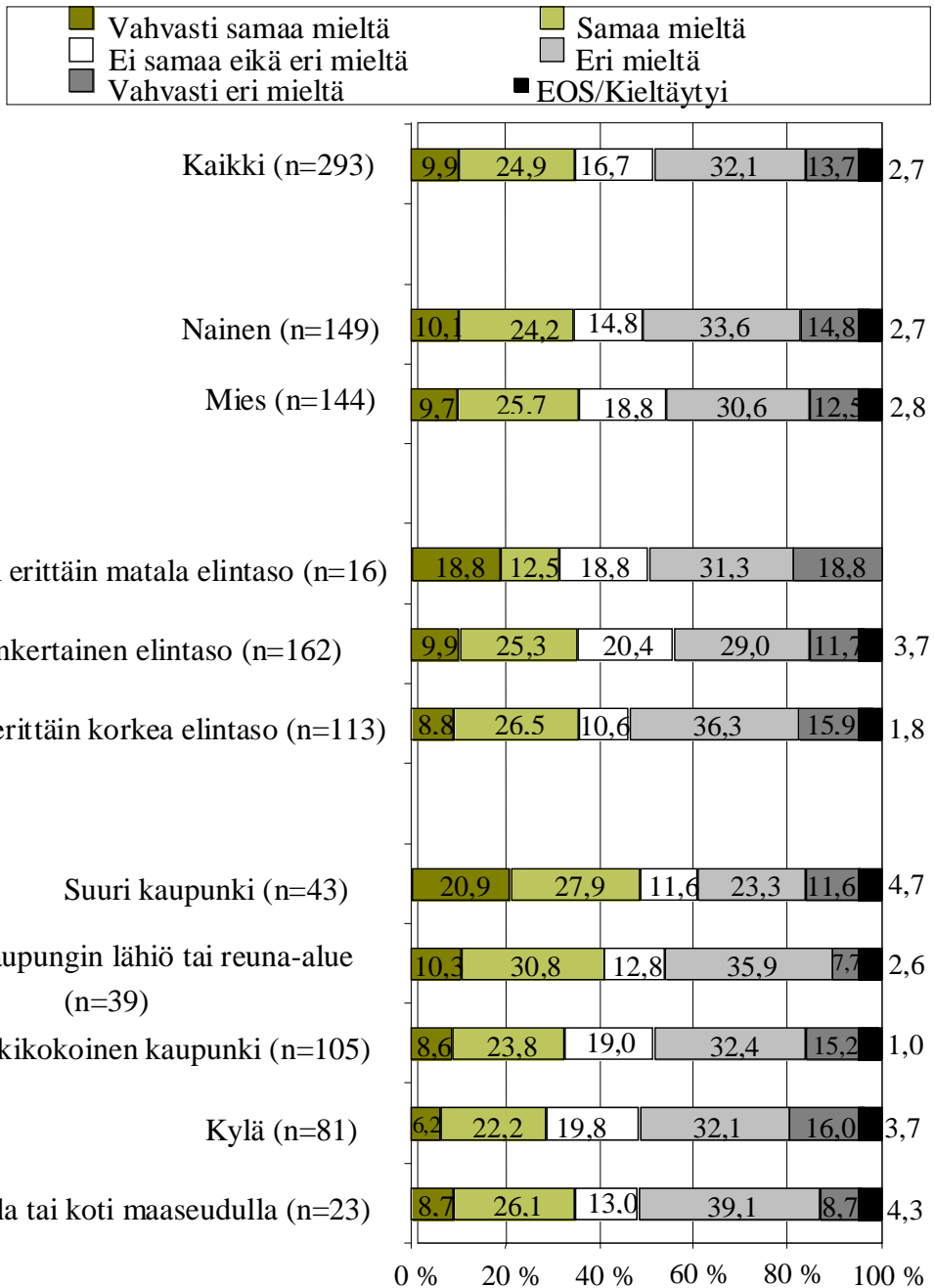
Nuorten gallup-äänien kuulemisesta on tietenkin matkaa poliittisesti vastuulliseen päätökseen koskien mahdollista äänioikeusreformia. Uskaltavatko täysi-ikäiset nuoriso- ja puoluepoliitikot tulla esiin ja esittää kantansa, vai jäävätkö he tämän gallupin varjoon? Eikö nuoret pitäisi sittenkin haastaa kentälle, kuunnella uudistusajatuksia ja jakaa vastuita ja vastustajia sekä näin näyttää heillekin poliittisen demokratian hiostavat puolet? Uskaltaako kukaan liittää keskusteluun isompaa riskiyhteiskunnallisen kasvun filosofiaa tai pragmaattista oppia – yhdistää perspektiivisen ja epävarman tiedon mahdollisuus, mediataidot, nuorisovaltuustot, koulun oppiaineet ja kansalaisten liikkeet äänioikeusikärajan alentamisvisioon?

Vaali-oikeuden laajentamisen selkeä kannatus näyttäisi olevan vahvimmissaan suurissa kaupungeissa ja alimmillaan maaseudulla. Tieto vie perustaa porvarien ja vasemmiston argumenttien eroilta. Oikeuden laajentamisen kannattajat näyttäisivät kulttuuri- ja arvotaustansa osalta muotoutuvan aktiivisesta ja riippumattomasta ryhmästä nuoria, jolle äänioikeus on vain yksi avaus tulevaisuuteen. Samaan avaukseen mahtuu myös tietoisuus omien resurssien niukkuudesta ja yhteiskunnallisesta epäsymmetriasta.

Kuvio 4 EUYUOPART:

**"ÄÄNIOIKEUSIKÄRAJA TULEE ALENTAA 16 IKÄVUOTEEN
NYKYISESTÄ 18 VUODESTA."**

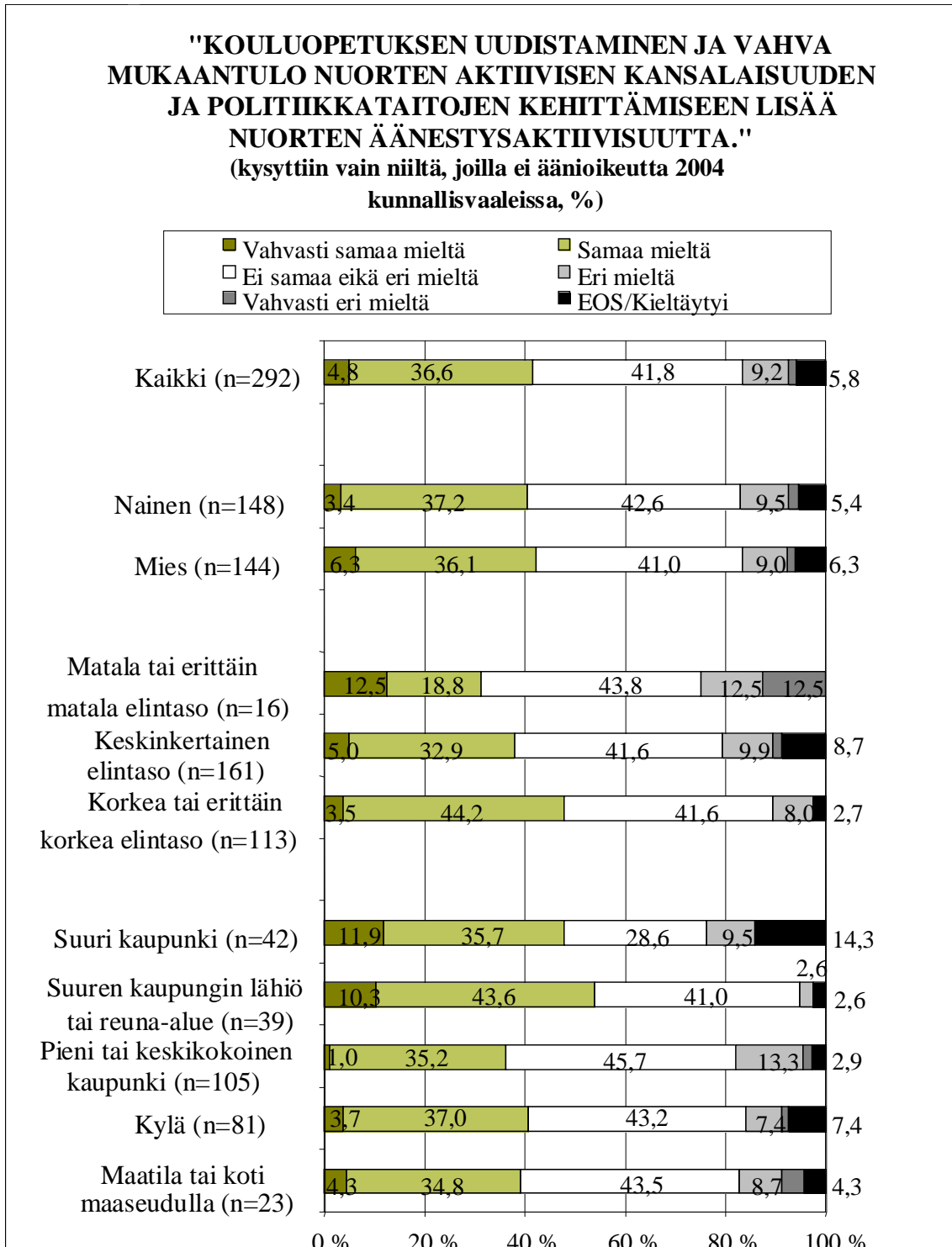
**(kysyttiin vain niiltä, joilla ei äänioikeutta 2004
kunnallisvaaleissa, %)**

Koulu – uusi toiminnan ja ilmauksen keskus?

Koulun roolin muuttaminen kansalaistoiminnan suuntaan ei sekään saa nuorten ehdotonta tukea taakseen. Kaksi viidesosaa tavoitetuista nuorista kuitenkin tukee ajatusta ja vain 15 % on väitteen kanssa eri mieltä. (Kuvio 5.)

Kuvio 5 EUYOUPART:

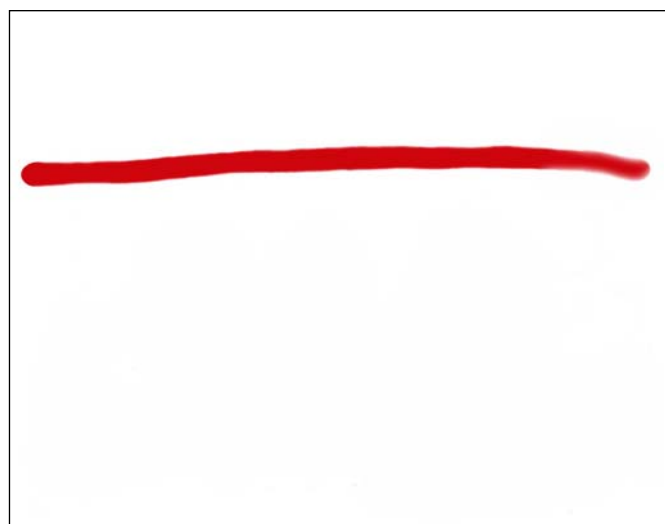
Ajatus nykyistä aktiivisemmasta koulusta tiedonhankinnan ja tulkinnan sekä kansalaistoiminnan keskuksena luonnollisesti liittyy tähän teemaan. Viime vuosien nuorten aktiivista kansalaisuutta koskeva polemiikki on usein herättänyt ajatuksia suomalaisen pedagogian kapeudesta. Esimerkiksi PISA-tutkimukset nostavat suomalaisten koululaisten kognitiiviset, luonnontieteelliset ja loogiset taidot korkealle, mutta humanistisia ja yhteiskuntaeettisiä tietoja sekä ilmaisutaitoja epäillään yleisesti. Nykykouluissa hallitsee luokahuoneopetus. Nuorten mediayhteiskunnan tietoja valikoiva ja tulkitseva toiminta sekä ilmaisutaidot jäävät taka-alalle kouluien nykyisin laiminlyödyssä sosiaalipedagogiassa.

Ajatusta aktiivisesta pedagogiasta pidetään visioivana ja legitiiminä esimerkiksi aktiivisten yhteiskunta- ja historianopettajien keskuudessa¹². Opettajille ja koululle on julkisuudessa esitetty monenlaisia odotuksia siitä, kuinka moneen sisältöön, vastuulliseen tietoon ja itsenäistymisvaateeseen koulun toimintojen tulisi tarjota vastaus. Kansalaiskasvatuksen ohella puhutaan laajentuvasta terveys- ja seksuaalikasvatuksesta, moniarvoisuudesta, yrittäjyyskasvatuksesta, high-techin erikoiskursseista ja toisaalla kouluelämän rauhoittamisesta sosiaaliselle kasvulle. Tällaiselle pedagogiselle moninaisuudelle ei ole ratkaisua yhden koulun sisällä, vaan kokonaisuuteen on saatava mukaan koko nuorisupuolen toimijajoukko. Äänioikeuden alentaminen ja vaikuttajaryhmien vallan, resurssien ja legitiimin paikan muokkaaminen liittyyvät tähän nuorten poliittisen kansalaisuuden innovointiin.

¹² Historian ja yhteiskuntaopin opettajien liitto (HYOL) on viime vuosikymmenen aikana useissa tilaisuuksissaan läpikäynyt alueen opetuksen, sisältöjen ja tyylien kehittämistä. Seminaareissa riskiyhteiskunnallinen ajatus oppilaiden omasta aktiivisesta, perspektivistisestä ja refleksiivisestä otteesta on saanut käytännön tukea. Samoin on jaettu vaikeus, joka koulun hengessä ja passiivisempien nuorten keskuudessa monasti vallitsee, omaehtoisuuden ja sitoutumattomuuden puute. Omakohtaista aktiivisuutta, näkemystä ja ilmaisua vaativat työmuodot saattavat jakaa nuoret entistä enemmän kahtia – loistaviin näkijöihin ja ideat vesittäviin torjujiin, kyynisiin mediayhteiskunnan katsojiin. Usein koulusta jää passiivisen nuoren elämään kyky olla tarttumatta asioihin ja niiden tulkintoihin.

Lähteet:

- Beck, Ulrich 1993. *Die Erfindungen des Politischen. Zu einer Theorie reflexiver Modernisierung*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Beck, U.–Beck-Gernsheim, E. 2002. *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE.
- Bourdieu, Pierre 1984. *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Gretschel, Anu 2004. *Nuoret ja virallisempi vaikuttaminen*. Teoksessa Paakkunainen (toim.) 2004.
- Habermas, Jürgen 1987. *Järki ja kommunikaatio. Jürgen Habermasin tekstejä 1981-1985*. Toim. Jussi Kotkavirta. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkilä, Matti–Rintala, Taina–Airio, Ilpo–Kainulainen, Sakari 2002. *Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa*. STAKES: Julkaisuja.
- Horelli, Liisa–Sotkasiira, Tiina–Haikkola, Lotta 2004. *Nuoret uuden osallistumiskulttuurin tienraivaajina*. Teoksessa Paakkunainen (toim.) 2004.
- Kohonen, Kirsi 2004. *Nuorten vaikuttajaryhmät – kunnallista päätöksentekoa vai kunnollisia tapahtumia?* Teoksessa Paakkunainen (toim.) 2004.
- Lau, C. 1991. *Gesellschafts Diagnose ohne Entwicklungstheorie*. Teoksessa Glatzer, W. (toim.). *Die Modernisierung moderner Gesellschaften –Ergänzungsband*. Frankfurt am Main.
- Martikainen, Tuomo–Wass, Hanna 2004. *Nuorten äänestysaktiivisuus vuoden 2004 kunnallisvaaleissa*. Artikkelijulkaisu julkaistaan 2005: <http://www.minedu.fi/nuora/tutkjulk.html>.
- Nurmela, Sakari–Pehkonen, Juhani 2003. *Nuoret ja vuoden 2003 eduskuntavaalit*. Teoksessa Paakkunainen (toim.) 2003.
- Paakkunainen, Kari 1985. *Demokratia, tiede, kansanvalistus. Valtiotieteellisen yhdistyksen intellektuaalihistoriaa 1935 - 1985*. Jyväskylä: Gummerus.
- Paakkunainen, Kari 1989. *Political World Views of Finnish Youth in 1967 and 1988 - School Essay as a Contribution to Social Discourse*. A Paper presented in the workshop entitled 'Age and Politics'. Paris Joint Sessions of Workshops organized by The European Consortium for Political Sciences (ECPR). Paris, 10.-15.4.1989.
- Paakkunainen, Kari 2003. *Politiikkaa ei enää ohiteta likaisena pelinä*. Teoksessa Paakkunainen (toim.) 2003.
- Paakkunainen, Kari (toim.) 2003. "Kyllä politiikalle, mutta..." *Nuoret ja eduskuntavaalit 2003*. Helsinki: Yliopistopaino. (<http://www.minedu.fi/nuora/tutkjulk.html>).
- Paakkunainen, Kari (toim.) 2004. *Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*. Helsinki: Edita. (<http://www.minedu.fi/nuora/tutkjulk.html>).
- Paakkunainen, Kari – Myllyniemi, Sami 2004. *Ohut kuntakansalaisuus ja uudet linkittäjät: Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*. Teoksessa Paakkunainen (toim.) 2004.

Tuomo Martikainen ja Hanna Wass
Yleisen valtio-opin laitos
Helsingin yliopisto

Nuorten äänestysaktiivisuus vuoden 2004
kunnallisvaaleissa Helsingissä¹

Johdanto

Vaikka äänestysaktiivisuus paikallisissa vaaleissa on koko Suomen itsenäisyyden ajan ollut kansallisia vaaleja heikompaa, ehti vuosien 1992, 1996 ja 2000 kunnallisvaaleissa ero vuotta aiemmin pidettyihin eduskuntavaaleihin kasvaa yli kymmenen prosenttiyksikön suuruiseksi. Syksyn 2004 kunnallisvaaleissa osallistumisaste (58,6 %) kuitenkin nousi koko maassa vuoden 2000 vaaleihin verrattuna lähes kolme prosenttiyksikköä. Paikoin aktivoitumista tapahtui vieläkin selvemmin, esimerkiksi Helsingin vaalipiirin äänestysaktiivisuus (57,1 %) kohosi kuusi prosenttiyksikköä edellisistä kuntavaaleista.

Muutamit merkit kuitenkin viittaavat siihen, että aktiivisuuden nousu ei jakaantunut tasaisesti eri ikäryhmien kesken. Vihreän liiton heikko menestyminen etenkin Helsingissä osoittaa, ettei puolue kyennyt mobilisoimaan riittävästi omia kannattajaryhmiään, kuten nuoria.² Eduskuntavaaleissa tiettyjä matalamman sosioekonomisen aseman äänestysalueita ja etenkin niillä asuvia nuorempia ikäryhmiä tuntuvasti aktivoivat ”Halme-ilmio” (ks. Martikainen ym. 2003) ei näissä vaaleissa uusiutunut ainakaan samoissa mittasuhteissa. Perussuomalaisten Tony Halmeen suosio Helsingissä oli suhteellisen vaatimaton verrattuna viime eduskuntavaaleihin, mikä kertoo osaltaan myös nuorten äänestysaktiivisuudesta.³ Myös vaaleissa politisoituneet kysymykset, kuten peruspalveluiden tuottaminen, olivat luonteeltaan sellaisia, etteivät ne oletettavasti mobilisoinneet nuorimpia ikäryhmiä äänestämään. Pikemminkin niiden aktivoiva vaikutus kohdistui esimerkiksi nuoriin työikäisiin ja erityisesti lapsiperheisiin. Toisaalta alle 30-vuotiaita ehdokkaita valittiin nyt valtuustoihin koko maassa 23 enemmän kuin viime vaaleissa (Tilastokeskus – tiedotteet, ks. <http://www.stat.fi/tup/tiedotteet/v2004/233vaas.html>), joskin valtuutettujen keski-ikä kokonaisuudessaan nousi vajaalla ikävuo-
della (HS 26.10.2004). Tämä ei välttämättä kuitenkaan todista nuorten ikäryhmien aktivoitumisesta, koska tiedetään, että verrattuna muihin ikäryhmiin nuoret äänestävät harvemmin omia ikätoveri-
taan. Pikemminkin nuoret äänestävät itseään selvästi vanhempia ehdokkaita. (Paloheimo toim. 2005, aineisto.)

¹ Tutkimus on toteutettu Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen ja Helsingin kaupungin tietokeskuksen yhteistyönä. Tutkimuksen ”virallinen” ja sisällöllisesti laajempi versio julkaistaan vuoden 2005 syksyllä tietokeskuksen sarjassa osana laajempaa tutkimusta. Tutkimuksen alueryhmittely nojautuu vuoden 1968 kunnallisvaaleista ensimmäisen kerran Helsingistä tehtyyn vastaavaan analyysiin. Nyt esitettävä äänestysalueiden ja alueryhmien luonnehdinta on esitetty vuoden 2003 Helsingin vaalipiirin äänestysaktiivisuutta koskevassa tutkimuksessa (Martikainen ym. 2003). Tässä käytetyn aineiston keräämisestä kiitämme valt. yo. Outi Kuittista, valt. yo. Hanna Pakkolaa, valt. yo. Inari Penttilää ja valt. yo. Maria Taittosta. Lisäksi kiitokset dosentti Sami Borgille ennakkoon äänestämiseen liittyvistä tiedoista, tutkija VTM Villiina Hellstenille oikeistopopulismin kannatusta koskevista kommentteista ja tutkija VTL Kari Paakkunaiselle sukupolviefektiä koskevista huomioista.

² Vihreiden tavoitelluista äänestäjistä ks. myös Tiilikainen ja Wass 2004.

³ On kuitenkin syytä huomata, että nuorten ja vanhempien ikäryhmien suhteellinen aktiivisuusero on kuntavaaleissa perinteisesti korkeampi kuin eduskuntavaaleissa eli Halme-ilmion kaltaisen aktivoitintekijän ilmenemiselle oli jo valmiiksi olemassa pienemmät mahdollisuudet.

Äänestysalueotokseen perustuvat tarkastelut Helsingin vaalipiiristä osoittavat selvästi, että kunnallisvaalien osallistumisaste on ollut erityisen alhainen matalamman sosioekonomisen aseman alueilla asuvien nuorten keskuudessa (Martikainen 1993; Martikainen 1997; Hellsten ja Martikainen 2001).⁴ Vaikka yksilön poliittisen osallistumisen tarkastelu yksilökohtaisten taustamuuttujien valossa piirtääkin sosioekonomisen aseman ja osallistumisen välisestä yhteydestä tarkan kuvan, nuorten kohdalla sosioekonomiset muuttujat vaikuttavat yksilön poliittiseen aktiivisuuteen ennen kaikkea heidän vanhempiensa sosioekonomisen aseman kautta, millä on suuri rooli siinä, millaisia taloudellisia, sosiaalisia ja poliittisia resursseja yksilön kasvuympäristö tarjoaa myöhempää aikuisiän yhteiskunnallista osallistumista varten (ks. Beck ja Jennings 1982). Näin ollen äänestysaktiivisuuden tarkastelu alueellisesti on nuorten kohdalla perusteltua, koska asuinalueen keskimääräinen sosioekonominen asema antaa viitteitä siellä asuvien nuorten vanhempien asemasta. Tulkintoja tehdessä on kuitenkin syytä pitää mielessä, että alueen sosioekonominen asema perustuu aggregaattitason tarkasteluun pitäen sisällään huomattavaakin yksilökohtaista hajontaa.

Artikkelissa tarkastellaan nuorten äänestysaktiivisuutta vuoden 2004 kunnallisvaaleissa. Ensimmäiseksi vaaliosallistuminen esitetään koko Helsingin vaalipiirissä iän ja sukupuolen mukaan vuosien 1996 ja 2000 kunnallisvaaleista kerättyyn vastaavaan aineistoon verraten.⁵ Seuraavaksi tarkastellaan äänestysaktiivisuuden ikäryhmittäistä muutosta eri alueilla suhteessa vuoden 2000 vaaleihin. Näillä vertailuilla on mahdollista selvittää, mihin ikäryhmiin mainittu kuuden prosenttiyksikön aggregaattitason äänestysaktiivisuuden nousu kohdentui. Kolmanneksi verrataan kahden valitun äänestysalueen välisiä osallistumiseroja vielä samojen alueiden äänestysaktiivisuuteen yhtäältä vuoden 2000 kunnallisvaaleissa ja toisaalta vuoden 2003 eduskuntavaaleissa. Tällä tarkastelulla voidaan selvittää, oliko viime eduskuntavaalien osanotossa ilmennyt alueiden välisten erojen kaventuminen hetkellinen ilmiö vai ovatko alueiden osallistumisasteet lähentyneet pysyvämmiin toisiaan. Lopuksi tarkastellaan vielä ennakkoäänestämisen suosiota eri ikäryhmien kesken.

Aineisto ja tarkasteltavat äänestysalueet

Vuoden 2004 kunnallisvaalien äänestysaktiivisuuden tarkastelu perustuu neljäntoista äänestysalueen otokseen Helsingin vaalipiiristä (n=39 823). Aineisto on kerätty Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen ja Helsingin kaupungin tietokeskuksen yhteistyönä. Tutkimusmateriaali koottiin vaaliluetteloista yksinkertaisella ”tukkimiehen kirjanpidolla”. Äänestämistä koskeva tieto voitiin näin taulukoida iän ja sukupuolen mukaan. Vertailuaineistoina on käytetty niin ikään yleisen valtio-opin laitoksen ja Helsingin kaupungin tietokeskuksen yhteistyönä toteutettuja vuosien 1996 ja 2000 kunnallisvaalien äänestysaktiivisuutta Helsingin vaalipiirissä koskevia tutkimuksia (ks. Hellsten ja Martikainen 2001; Martikainen 1997), jotka perustuvat noin 37 000–40 000 äänioikeutetun otokseen, sekä vuoden 2003 eduskuntavaaleja koskevaa aineistoa (ks. Martikainen ym. 2003), jonka otoskoko on 38 119. Kaikki käytetyt aineistot ovat äänestysaluerajojen suhteen keskenään identtiset.

Tutkimuksessa käytetty äänestysalueotos on yhdistetty ja jäsennelty viiteen tarkasteluryhmään. Näistä ensimmäinen, ”ydinkeskustan eliitti”, koostuu Ullanlinnan sekä Kruununhaan ja Kluuvien äänestysalueista. ”Lähikeskustan eliitti” puolestaan kattaa Munkkiniemen, Paloheinän ja Marjaniemen äänestysalueet. ”Kerrostalolähiöön” on kerätty tiedot Ylä-Malmin sekä Itäkeskuksen äänestysalueista. ”Keskiluokka” kuvaa Meilahden, Käpylän ja Roihuvuoren äänestysalueita. Viides alue, ”Kallio”, viittaa nyt jo entisen työläiskaupunginosan äänestysalueisiin Kalliossa.

⁴ Alueen sosioekonomista asemaa on mitattu omistusasuntojen osuudella, ruotsinkielisen väestön osuudella, keskimääräisellä koulutus- ja tulotasolla sekä työllisyysasteella. On kuitenkin merkillepantavaa, että vuoden 2000 vaalien yhteydessä äänestämisen havaittiin nuorten ikäryhmien kohdalla osittain irronneen sosiaalisesta taustasta ja voimasta laskua oli tapahtunut myös niin sanotuilla eliittialueilla (Hellsten ja Martikainen 2001, 48).

⁵ Poistamalla otoksesta kolme äänestysaluetta otos edustaa varsin hyvin Helsinkiä kokonaisuudessaan.

“Ydinkeskustan eliittiin” kuuluvat äänestysalueet edustavat kallista, omistusasumisen ja yksityisten vuokra-
markkinoiden hallitsemaa asumista. Alueotoksessa perheväestöä on vähän suhteessa kaupungin keskiar-
voon ja väestö on korkeasti koulutettua sekä hyvätuloista. Ruotsinkielisiä on otosalueella poikkeuksellisen
runsaasti sekä suhteessa kaupungin keskiarvoon että koko tutkimusotokseen. Työttömyysaste on otosalu-
eella melko alhainen (“Helsingin seudun aluesarjat” -tietokanta: [http]⁶). “Lähikeskustan eliitti” koostuu
vauraista, perinteisesti korkean äänestysaktiivisuuden alueista. Paloheinässä ja Marjaniemessä omistusasun-
tojen osuus koko asuntokannasta on molemmissa yli 80 prosenttia (Helsingin kaupungin tilastollinen vuosi-
kirja 2002, 90-91). Paloheinän ja Marjaniemen alueilla perheväestöä on runsaasti, Munkkiniemen väestö
taas on poikkeuksellisen ikääntynyttä suhteessa sekä kaupungin keskiarvoon että koko tutkimusotokseen.
Otoksen keskimääräinen tulotaso on kaupungin keskiarvoon verrattuna huomattavan korkea. Työttömyys-
aste on otosalueilla alhainen ja väestön koulutustaso korkea (“Helsingin seudun aluesarjat” -tietokanta:
[http]).

“Kerrostalolähiö” viittaa lähiöasumiseen otosalueilla, joiden pääosin kerrostaloista koostuva raken-
nuskanta on rakennettu 1960-luvulla ja sen jälkeisenä aikana. Kaikilla otosalueilla kaupungin omis-
tamien vuokra-asuntojen osuus on yli 30 prosenttia asuntokannasta (Helsingin kaupungin tilastolli-
nen vuosikirja 2002, 90-91). Alueotoksessa on runsaasti lapsia ja perheväestöä suhteessa sekä kau-
pungin keskiarvoon että koko tutkimusotokseen. Ruotsinkielisiä on otosalueilla vähän mutta vieras-
kielisiä runsaasti. Työttömyysaste on tällä alueella kaupungin keskiarvoa hieman korkeampi sekä
tulotaso matalampi. Väestö on matalammin koulutettua suhteessa kaupungin keskiarvoon sekä koko
tutkimusotokseen (“Helsingin seudun aluesarjat” -tietokanta: [http]).

“Keskiluokka” on otoksena heterogeeninen: Meilahti, Käpylä ja Roihuvuori ovat asuntokannaltaan
ja väestöltään erityyppisiä alueita. Otokseen kuuluu niin pienkerrostaloaluetta kuin kaupungin omis-
tamia vuokrakerrostaloja (“Helsinki alueittain 2001” [http]; Helsingin kaupungin tilastollinen vuosi-
kirja 2002, 89–91). Otokseen kuuluvilla alueilla väestörakenne noudattelee kaupungin keskiar-
voa, joskin ikääntynyttä väestöä on keskimääräistä enemmän. Meilahdessa ruotsinkielisiä on hie-
man enemmän kuin kaupungissa keskimäärin ja väestö on kaupungin keskiarvoa koulutetumpaa.
Käpylässä tulotaso on koko kaupungin keskiarvoa matalampi mutta väestö keskimääräistä
koulutetumpaa. Roihuvuoressa työttömyysaste on keskiarvoa korkeampi ja tulotaso matalampi.
Väestö on kaupungin keskiarvoa heikommin koulutettua. Alue on muuttovoittoinen (“Helsinki alu-
eittain 2001” [http]; “Helsingin seudun aluesarjat” -tietokanta: [http]).

Kallio edustaa perinteisen työväestön äänestysalueita. Alueen identiteetti on vähitellen muuttunut
erityisesti nuorten suosimaksi pienasuntoalueeksi. Kalliossa on poikkeuksellisen vähän lapsia ja
perheväestöä sekä erityisen runsaasti yhden hengen asuntokuntia suhteessa kaupungin keskiarvoon
sekä tutkimusotoksen muihin äänestysalueisiin. Kalliossa on tutkimusotoksen alhaisin tulotaso asun-
tokuntaa kohden, mikä liittyy osaltaan kaupunginosan suosioon nuorten ja opiskelijoiden keskuu-
dessa. Työttömyysaste äänestysalueilla on hieman kaupungin keskiarvoa korkeampi (“Helsinki alu-
eittain 2001” [http]).

Äänestysaktiivisuuden kehitys iän ja sukupuolen mukaan

Taulukossa 1 on verrattu vuoden 2004 kunnallisvaalien äänestysaktiivisuutta Helsingissä yhtäältä
vuoden 1996 kunnallisvaaleihin ja toisaalta edellisiin kunnallisvaaleihin. Koko kaupungin kuuden
prosenttiyksikön aggregaattitason nousu vuoden 2004 vaaleissa on aiheuttanut sen, että aktiivisuu-
den taso on pitkälti palautunut kahdeksan vuoden takaisin lukemiin. Poikkeuksen muodostavat
kuitenkin kaksi nuorinta ikäryhmää. 18-vuotiaiden äänestysaktiivisuus on nyt kahdeksan prosent-

⁶ Tekstin luettavuuden helpottamiseksi artikkelissa käytetään “Helsinki alueittain 2001” -verkkojulkaisun ja “Helsingin seudun aluesarjat” -tietokannan ja kohdalla ainoastaan merkintää [http]. Täydelliset internet-osoitteet on listattu lähteisiin.

tiyksikköä matalampi kuin vastaavan ikäisten vuoden 1996 kannallisvaaleissa. Aktiivisuusero on miesten synnyttämä, sillä samanikäisten naisten osallistumisen taso on noussut prosenttiyksiköllä. 19–24-vuotiaiden ikäryhmässä ilmiö on nähtävissä molempien sukupuolten kohdalla.

Verrattaessa vuosien 2000 ja 2004 vaaleja keskenään havaitaan aktiivisuuden lisääntyneen kaikissa ikäryhmissä sekä miesten että naisten keskuudessa. Vähiten äänestysaktiivisuus on lisääntynyt yhtäältä nuorimpien ja toisaalta vanhimpien äänioikeutettujen keskuudessa. Voimakkain nousu on puolestaan havaittavissa 30 ikävuoden molemmin puolin. Eniten äänestysaktiivisuus on lisääntynyt 29–34-vuotiailla naisilla, joiden osallistumisen taso on nyt kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi kuin neljä vuotta aikaisemmin. Havainto viittaa siihen, että vaalien keskeinen teema, palvelujen tuottaminen, näyttäisi todella aktivoineen niitä väestöryhmiä, joille julkiset peruspalvelut – erityisesti koulutus ja lasten päivähoito – ovat arkitodellisuuden tärkeitä kysymyksiä. Toisaalta selvää aktivoitumista on nähtävissä myös toisen, teeman suhteen “otollisen” ryhmän, eli vanhojen työikäisten ja jo ikääntyneiden, vähitellen eläkkeelle siirtyvien 55-vuotiaiden ja sitä vanhempien keskuudessa. Tämä osoittaa, että palveluihin keskittynyt vaalien asialista mobilisoi erityisesti niitä ryhmiä, joiden elämää se läheisimmin kosketti.

Taulukko 1: Äänestysaktiivisuus (%) vuosien 1996, 2000 ja 2004 kannallisvaaleissa Helsingissä iän ja sukupuolen mukaan.

	1996 (n=29 313)			2000 (n=32 109)			2004 (n=31 561)		
	M	N	Yht.	M	N	Yht.	M	N	Yht.
18	49	60	56	43	45	44	50	46	48
19-24	45	50	48	34	38	36	38	43	41
25-28	48	53	51	43	46	44	47	53	51
29-34	49	54	51	42	46	44	50	56	53
35-44	53	61	57	45	52	48	51	57	55
45-54	62	69	66	53	58	56	59	65	62
55-69	68	71	70	65	68	67	69	74	72
70+	70	60	63	65	59	60	68	62	64
Yhteensä	56	61	59	48	53	51	55	60	58

Otoksista on poistettu alueryhmään “lähikeskustan eliitti” kuuluvat havainnot, jolloin otos edustaa suhteellisen hyvin vaaliosallistumisen tasoa Helsingissä kokonaisuutena. Kuitenkin otoksen kokonaisäänestysprosentti on 1,1 prosenttiyksikköä pienempi kuin Helsingin todellinen äänestysprosentti. Ero on kuitenkin melko pieni ja jakautuu todennäköisesti varsin tasaisesti eri ikäryhmien kesken.

Äänestämisen havaittua sukupolviefektii⁷ voidaan epäsuorasti tarkastella vertaamalla toisiinsa yhtäältä vuoden 2000 vaalien 18-vuotiaita ja vuoden 2004 vaalien 19–24-vuotiaita ja toisaalta neljä vuotta sitten ikäryhmään 19–24-vuotiaat kuuluneita, nykyisiä 25–28-vuotiaita.⁸ Nykyisten 19–24-vuotiaiden aktiivisuus on matalammalla tasolla kuin neljä vuotta sitten, jolloin he äänestivät kunnallisvaaleissa ensimmäistä kertaa. Tätä ei silti voida pitää osoituksena sukupolviefektistä, sillä jo pitkän aikaa on tiedetty, että juuri äänioikeusikärajan saavuttaneet äänestävät aktiivisemmin kuin hieman sitä vanhemmat (ks. esim. Martikainen 1978). Tämä johtuu paitsi vaaleihin liittyvästä uutuuden viehätystä, myös siitä, että osa tämän ikäisistä elää vielä lapsuudenkodin välittömässä läheisyydessä. Nykyiset 25–28-vuotiaat taas äänestävät nyt aktiivisemmin kuin neljä vuotta aiemmin, mikä viittaa sukupolviefektin sijasta elämänkaariefektin vaikutukseen. Elämänkaariefektillä viitataan nuoremman ikäryhmän iän myötä tapahtuvaan liikehdintään kohti vanhempia ikäryhmiä (ks. esim. Jennings ja Niemi 1981).

Äänestysaktiivisuuden alueellinen kehitys

Edellä havaitut ikäryhmien väliset erot pitävät sisällään huomattavaa ikäryhmien sisäistä vaihtelua. Taulukossa 2 on esitetty eri ikäluokkien äänestysaktiivisuus käydyissä vaaleissa viidessä eri äänestysaleryhmässä ja verrattu osallistumisen tasoa vuoden 2000 kunnallisvaaleihin. Aggregaattitasolla osallistuminen on kasvanut voimakkaimmin Kalliossa. Suurimmat ikäryhmittäiset kohoumat on kuitenkin löydettävissä ydinkeskustan eliitin alueen 45–54-vuotiaiden ja 29–34-vuotiaiden kohdalla, joiden molempien vaaliosallistuminen on lisääntynyt edellisistä vaaleista yli kymmenen prosenttiyksikköä. Seuraavaksi suurin nousu löytyy niin ikään nuoremmista ikäryhmistä: sekä lähikeskustan eliitin 18–24-vuotiaiden että Kallion 29–34-vuotiaiden äänestysaktiivisuus on nyt kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi kuin edellisissä vaaleissa. Vähiten aktivoitumista on puolestaan tapahtunut kerrostalolähiön alueella, joissa alle 35-vuotiaiden äänestysaktiivisuus on edelleen alle 40 prosenttia kun se parhaimmillaan ylittää 60 prosenttiin 29–34-vuotiailla ydinkeskustan eliitin alueella. On syytä kuitenkin huomata, että kerrostalolähiön 25–34-vuotiaiden kohdalla tapahtui aktivoitumista lähes kaupungin keskiarvoa vastaava määrä.

⁷ Sukupolviefektillä viitataan aikaisemmassa tutkimuksessa havaittuun nuorten ikäryhmien taipumukseen säilyttää varttuessaankin nuorena omaksuttu matalan vaaliosallistumisen malli (ks. Martikainen ja Wass 2002; Martikainen et al. 2005). Näin tulkittuna aggregaattitaso äänestysaktiivisuuden laskun voi katsoa olevan osittain seurausta sukupolviefektistä (ks. Toivonen 2004, 366). Kuten Toivonen huomauttaa, tämäntyyppiseen tulkintaan liittyy myös ongelmia. Tarkasteltavalla ajanjaksolla nimittäin nuorten ohella myös vanhempien ikäryhmien äänestysaktiivisuus on laskenut, mikä merkitsee, että aktiivisuuden vähentyminen aggregaattitasolla voi ainakin osittain olla selitettävissä myös (vanhempien ikäryhmien) elämänkaari- tai periodiefektillä. Periodiefekti viittaa siihen, että äänestysaktiivisuuden lasku on ollut koko aikakaudelle ominainen muutos, joka on koskettanut kaikkia ikäryhmiä (käsitteistä ks. Allardt 1981, 265–266; Toivonen 1999, 234–235; Toivonen 2004). Toisaalta sukupolviefektin puolesta puhuu äänestysaktiivisuuden laskun ”arvoitus”: vaikka kansalaisten yksi merkittävimmistä osallistumisen edellytyksistä, koulutustaso, on voimakkaasti noussut, on äänestysprosentti kuitenkin laskenut (ks. esim. Abrahamson ja Aldrich 1982). Nuorten vanhempia ikäluokkia korkeampi koulutus ei siis tavallaan ”riitä” nostamaan heidän aktiivisuuttaan vaan äänestämättömyyden taustalla täytyy piillä muita voimakkaasti passivoivia tekijöitä (ks. Martikainen et al. 2005). On kuitenkin syytä huomauttaa, että vuoden 2003 eduskuntavaalejakoskevassa tarkastelussa sukupolviefektii ei ollut nähtävissä silloisten 18–30-vuotiaiden kohdalla (ks. Martikainen ym. 2003).

⁸ Kiitokset VTL Kari Paakkunaiselle tämän näkökulman esiin tuomisesta. On kuitenkin syytä pitää mielessä, että ikäryhmien koostumus on neljässä vuodessa voinut muuttua runsaastikin lähinnä maassamuuton seurauksena. Näin ollen ikäluokkien aktiivisuuden kehityksestä neljän vuoden aikana tehtyihin tulkintoihin on syytä suhtautua varauksella.

Taulukko 2: Äänestysaktiivisuus (%) Helsingissä vuoden 2004 kunnallisvaaleissa valituilla äänestysalueilla iän mukaan ja aktiivisuuden muutos (%-yks.) vuoden 2000 kunnallisvaaleihin (n= 39 823 v. 2004).

	Ydinkeskusta n eliitti ^a		Lähikeskustan eliitti ^b		Keskiluokka ^c		Kerrostalo- lähiö ^d		Kallio	
	2004	muu- tos	2004	muu- tos	2004	muu- tos	2004	muu- tos	2004	muu- tos
18-24	52	+9	55	+10	44	+5	31	+2	45	+8
25-28	59	+9	50	+4	49	+3	39	+6	52	+6
29-34	60	+12	59	+8	55	+8	39	+5	55	+10
35-44	63	+9	69	+5	56	+7	45	+3	54	+7
45-54	71	+13	76	+5	64	+6	54	+1	61	+8
55-69	80	+3	82	+9	71	+5	67	+6	67	+7
70+	73	+5	73	+2	62	+1	59	+7	61	+5
Yht.	66	+6	71	+6	59	+6	48	+4	57	+8

^a Jugend-keskustaa: Kruununuhaka, Ullanlinna

^b Kallista lähikeskustaa: Munkkiniemi, Marjaniemi, Paloheinä

^c Hajanaista ja keskiluokkaista: Meilahti, Käpylä, Roihuvuori

^d 1960-1970-lukua: Malmi, Itäkeskus

Nuorten aktivoitumisen voimakkain keskittymä yhtäältä eliitin ja toisaalta Kallion alueille voi heijastaa keskenään poikkeavia näkemyksiä käytyjen vaalien keskeistä teemaa kohtaan. Vaaleissa asetettiin vastakkain yhtäältä kunnan kyky ja velvollisuus tuottaa hyvinvointipalveluja ja toisaalta niiden ulkoistaminen eli tuottaminen yksityistä sektoria kilpailuttamalla. Kuntaliiton tutkimusjohtajan Hannu Ilkaksen mukaan vaalien alla käyty kiista palvelujen tuotantotavasta aktivoi ylipäänsä äänestäjiä. Tätä kuvastaa se, että ennen vaaleja tehtyjen mittauksen äänestysprosentit olivat pienempiä kuin vaalien todellinen osanotto. Kuntaliiton teettämän selvityksen mukaan myös kansalaisten luottamus äänestämiseen keinona vaikuttaa kunnan asioihin lisääntyi vuodesta 2000 (HS 14.12.2004). Helsingin kaupungin tietokeskuksen ja Helsingin yliopiston pääkaupunkiseudun 18–30-vuotiaita koskeva kyselytutkimus puolestaan osoittaa, että suuri osa kyseiseen ikäryhmään kuuluvista on ainakin asennevääntämien tasolla omaksunut uusliberalistisen orientaation yhteiskunnan roolia kohtaan: esimerkiksi 63 prosenttia vastaajista on yhtä mieltä väitteen “oikeutta valita julkisen ja yksityisen palvelun välillä on lisättävä” kanssa ja 81 prosenttia väitteen “markkinoiden eli yksityisten palvelutuottajien on voitava osallistua julkisten palvelujen tuottamiseen” kanssa. Väitteen “kilpailua julkisen ja yksityisen palvelutuottajan välillä on tuntuvasti lisättävä” kanssa on puolestaan 58 prosenttia erittäin tai jokseenkin samaa mieltä ja väitteen “kilpailun ja kilpailuttamisen määrä yhteiskunnassa on sopiva” 54 prosenttia (HS 1.12.2004). “Kilpailuvaltiota” koskevat näkemykset siis jakavat nuorta äänestäjäkuntaa osin suu-
restikin ja lieneekin ilmeistä, että näiden kysymysten esiin nouseminen vaaleissa innosti ainakin osaa ikäryhmästä äänestämään. On kuitenkin tärkeää pitää mielessä, että eri alueita koskevat luonnehdinnat perustuvat makrotason keskiarvoihin. Ei siis ole mahdollista vetää suoraan sellaista johtopäätöstä, että eliittialueella asuvat nuoret olisivat automaattisesti korkeammassa sosioekonomisessa asemassa ja siten ehkä palvelujen

kilpailuttamista kohtaan myönteisemmin suhtautuvia ja Kalliossa asuvat nuoret taas enemmän julkisen tuotannon kannalla.

Matti Virtanen (HS 20.11.2004) on kiinnostavasti esittänyt, että 1970-luvulla syntyneen sukupolven avainkokemus on ollut 1990-luvun alkupuolen lama, joka on kasvattanut heistä julkisen palvelutuotannon vankkoja kannattajia. Lisäksi nouseva polvi irrottautuu Virtasen mukaan yleensä edellisellä kaudella vallinneesta ideologiasta, joka viittaa 1970-luvulla syntyneiden kohdalla 1990-luvun uusliberalismiin. Huomiota ei myöskään heikennä vaan pikemminkin vahvistaa kokoomuksen vaalivoitto kunnallisvaaleissa, koska puolue on uuden puheenjohtajansa myötä omaksunut aiempaa myönteisemmän kannan hyvinvointivaltion palveluja kohtaan. Seuraavan sukupolven asenteet ovat puolestaan vasta muotoutumassa. Edellä esitetyn perusteella näyttäisikin siltä, että suhtautuminen hyvinvointivaltioon on eräs selkeä tekijä nykyisten 30-vuotiaiden ja yhtäältä tätä hieman nuorempien ja toisaalta vanhempien kohdalla, jonka voi ajatella jakavan heitä eri ryhmiin, fraktioihin (sukupolven sisäisistä fraktioista ks. Virtanen 1999a, 85; Virtanen 1999b, 236). Tämä näkyy myös jaettaessa edellä mainitun haastattelututkimuksen vastaajia ryhmiin kilpailuttamiseen suhtautumisen perusteella. Riippumatta kuitenkin suhtautumisesta itse vaalien teemaan, nuorten aktivoituminen äänestämään osoittaa, kuten edellisten eduskuntavaalienkin kohdalla, että nuorissa ikäryhmissä on olemassa tietty osallistumispotentiali, joka tässä tapauksessa oli aktivoitavissa mielekkäällä ja ideologisia jakolinjoja selvästi heijastavalla vaaliteemalla.

Äänestysaktiivisuus vuosien 2000 ja 2004 kunnallisvaaleissa ja vuoden 2003 eduskuntavaaleissa

Kuten edellisessä luvussa nähtiin, eri alueiden väliset aktiivisuuserot ovat huomattavia. Kuitenkin vuoden 2003 eduskuntavaalien yhteydessä havaittiin, että korkeimman (lähikeskustan eliitti) ja matalimman (kerrostalolähiö) aktiivisuuden alueiden väliset aktiivisuuserot kaksiiin edellisiin kunnallisvaaleihin verrattuna voimistuivat nuorimmassa ikäryhmässä, mutta kaventuivat molempien sukupuolten kohdalla huomattavasti 25–34-vuotiaiden kohdalla (ks. Martikainen ym., 2003). Lieventymistä tapahtui myös vanhemmissa ikäryhmissä. Lähikeskustan eliitin nuorten äänestysaktiivisuus oli tuolloin huomattavasti korkeampi kuin samanikäisten keskimäärin koko kaupungissa, joten eron kaventumista ei selittänyt eliittialueen nuorten passivoituminen vaan nimenomaan kerrostalonuorten aktiivisuuden lisääntyminen. Jokin tekijä siis selvästi aktivoi keskimääräistä matalamman koulutus- ja tulotason alueiden nuoria, mikä viittasi Tony Halmeen ehdokkuuden vaihtumiseen (ibid., 21).⁹

⁹ Julkisuudessa alettiin puhua "Halme-ilmiöstä" sen jälkeen kun havaittiin äänestysaktiivisuus oli noussut voimakkaasti niillä alueilla, joissa Halme sai paljon ääniä (HS 20.3.2003). Lisäksi oikeistopopulismia koskevat tutkimukset ovat osoittaneet sen potentiaalisen kannattajakunnan muodostuvan nuorista ja nuorista keski-ikäisistä matalan koulutustason omaavista miehistä (ks. esim. Betz 1990; 1994).

Taulukko 3: Äänestysaktiivisuus (%) valituilla äänestysalueilla Helsingissä vuosien 1996 ja 2000 kunnallisvaaleissa sukupuolen mukaan.

	2000 (=16 015)				2003 (n=15 572)				2004 (n=16 557)			
	Lähikeskus tan eliitti		Kerrostalo- lähiö		Lähikeskus tan eliitti		Kerrostalo- lähiö		Lähikeskus tan eliitti		Kerrostalo- lähiö	
	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N
18–24	44	46	26	32	75	80	53	54	53	58	28	33
25–28	48	45	36	31	69	74	63	67	51	48	33	43
29–34	49	54	33	35	77	79	68	69	57	61	38	39
35–44	62	67	39	45	83	89	67	71	66	71	45	46
45–54	70	72	53	53	86	86	74	76	74	78	54	54
55–69	76	70	62	61	91	89	79	83	81	82	66	68
70+	75	69	54	51	83	73	71	67	77	71	62	58
Kaikki	65	65	42	45	84	84	68	71	70	72	47	50

^a Alueryhmien koostumuksesta ks. taulukko 2.

Taulukossa 3 on verrattu vuoden 2004 kunnallisvaalien lähikeskustan eliitin ja kerrostalolähiön välisiä aktiivisuuseroja yhtäältä neljän vuoden takaisin kunnallisvaaleihin ja edellisestä vuonna pidettyihin eduskuntavaaleihin. Eduskuntavaaleissa havaittua osallistumiserojen kaventumista ei enää ole nähtävissä vaan kahden tarkasteltavan alueen väliset erot ovat nuorempien ikäryhmien kohdalla paikoin jyrkemmät kuin vuoden 2000 vaaleissa. Kuten edellisissä eduskuntavaaleissakin, voimakkaimmillaan aktiivisuusero on 18–24-vuotiaiden kohdalla. Sitä seuraavassa ikäryhmässä (25–28-vuotiaat) naisten osallistumisero on lieventynyt ja on enää viiden prosenttiyksikön suuruinen. Miesten kohdalla ero on kolminkertaistunut edellisistä eduskuntavaaleista ja kasvanut kuusi prosenttiyksikköä edellisistä kunnallisvaaleista. Sen sijaan 29–54-vuotiailla eliittialueen ja kerrostalolähiön välinen aktiivisuusero on suurempi naisten kuin miesten kohdalla, enimmillään 25 prosenttiyksikköä.

Eduskuntavaalit ja kunnallisvaalit eivät luonnollisesti ole suoraan vertailukelpoisia keskenään, koska eduskuntavaalien osallistumisaste on aina huomattavasti korkeampi, eikä eri alueiden osallistumisasteesta ole muiden eduskuntavaalien suhteen vertailukelpoisia tietoja. Alueiden välisen erojen voidaan kuitenkin todeta jyrkentyneen alle 34-vuotiaiden kohdalla jo pelkästään edellisiin kunnallisvaaleihin verrattuna. Havainto on siinäkin mielessä mielenkiintoinen, että lähikeskustan eliitin miesten ja kerrostalolähiön molempien sukupuolten välinen aktiivisuus kasvoi vuoden 2000 vaaleista täsmälleen saman verran, viisi prosenttiyksikköä, ja vain lähikeskustan eliitin naisilla kasvua oli tätä enemmän. Aktiivisuuden lisääntyminen ei kuitenkaan ole jakaantunut eri ikäryhmien kesken tasaisesti, kuten jo edellisessä luvussa havaittiin. Erojen paikoittainen kärjistyminen aggregaattitasolla äänestysaktiivisuuden runsaasta noususta huolimatta on sangen yllättävää, sillä yleensä äänestysaktiivisuuden nousu aggregaattitasolla kaventaa eri sosioekonomisten ryhmien välisiä osallistumiseroja (yhteenvetona ks. Lijphart 1997), joita eri asuinalueiden välisten keskimääräisten sosioekonomisten erojen voi rajallisessa määrin tässä katsoa edustavan. Osallistumiseron kasvaminen on myös tulkinnallisesti hankalaa, koska vaalien teema kosketti lähes kaikkia sosioekonomisia ryhmiä.

Ennakkoon äänestäminen

Ennakkoon äänestämisen suosio alkoi kasvaa jo 1980-luvulla (Pesonen ym., 1993, 93). 1990-luvulla ennakoita äänestäneiden määrä nousi kaikissa eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa yli miljoonaan. Aiemmin heitä oli puolet vähemmän. (Eduskuntavaalit 2003, 12.) Ennakoäänestämisen suosion voimakasta nousua selittää vaalien muuttuminen yksipäiväisiksi vuoden 1991 eduskuntavaaleissa ja ennakoäänestysjärjestelmän kehittyminen. Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa ennakkoon äänesti 38 prosenttia äänioikeutetuista, kesän 2004 eurovaaleissa 40 prosenttia ja syksyn 2004 kunnallisvaaleissa 39 prosenttia (Tilastokeskus – Ennakoita äänestäneet kaikissa vaaleissa vuosina 1978-2004, http://www.stat.fi/til/kvaa/2004/kvaa_2004_2004-12-14_tau_003.html). Helsingissä ennakkoon äänestäneiden osuus oli vuoden 2004 kunnallisvaaleissa kolme prosenttiyksikköä koko maan keskiarvoa matalampi, 36 prosenttia (Tilastokeskus – Kunnallisvaalit 2004, <http://statfin.stat.fi/statweb/start.asp?LA=fi&DM=SLFI&lp=catalog&clg=vaalit>).

Taulukko 4: Ennakkoon äänestäneet (%) Helsingissä vuoden 2004 kunnallisvaaleissa iän ja sukupuolen mukaan (n=6123).

	M	N	Yhteensä
18	14	22	18
19-24	20	26	24
25-28	21	27	25
29-34	23	27	25
35-44	25	27	26
45-54	29	31	30
55-69	39	47	44
70+	54	56	56
Yhteensä	30	36	34

Äänestysalueotoksesta ks. taulukko 1. Ennakkoon äänestäneiden todellinen osuus Helsingissä (36,2 %) oli 2,5 prosenttiyksikköä korkeampi kuin otoksessa.

Taulukossa 4 on esitetty ennakkoon äänestäneiden osuudet ikäryhmittäin. Tulokset vahvistavat jo aiemmassa tutkimuksessa havaitun nuorten taipumuksen äänestää mieluummin varsinaisena vaalipäivänä verrattuna vanhempiin ikäryhmiin. (Pesonen ym. 1993, 94-97). Ennakoäänestämisen suosio etenee suoraviivaisesti ilman poikkeuksia vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä. Vanhimmassa ikäryhmässä ennakkoon äänestäneiden määrä jopa ylittää vaalipäivänä äänestäneiden määrän.

Myös vuoden 2003 eduskuntavaaleista tehdyn haastattelututkimuksen mukaan ennakkoon kävivät äänestämässä eniten yli 65-vuotiaat ja ylipäänsä vanhimmat ikäryhmät. Ammattiryhmistä ennakoäänestäminen on erityisen suosittua maatalousyrittäjien keskuudessa. Lisäksi ennakoäänestämisen suosimiseen vaikuttaa puoluekannan vakiintuneisuus. Puolueiden jäsenien keskuudessa ennakkoon äänestäneitä oli oman ilmoituksen mukaan jopa enemmän kuin varsinaisena vaalipäivänä äänestäneitä. Yleisesti voidaan todeta, että mitä epävarmempi on puoluekannastaan, sitä todennäköisemmin jättää äänestämisen varsinaiseen vaalipäi-

vään. Tämä koskee erityisesti nuoria ikäryhmiä, jotka tekevät sekä puolue- että ehdokasvalintansa huomattavasti myöhemmin kuin vanhemmat ikäryhmät (Paloheimo toim. 2005, aineisto).

Vuoden 1991 eduskuntavaaleja koskeneessa haastattelututkimuksessa (Pesonen ym. 1993, 94) vastaajilta tiedusteltiin syitä ennakolta äänestämiseen. Yleisin syy ennakoäänestämiseen oli sen helppous. Varsinaisena vaalipäivänä äänestämistä vaikeuttaa esimerkiksi äänestyspaikan sijainti pitkän matkan päässä. Opiskelijoiden osalta ennakkoon äänestäminen on usein helpompaa siitä syystä, että äänestää voi tällöin opiskelupaikkakunnalla vanhempien kotikunnan sijasta, jossa he saattavat olla kirjoilla ja äänioikeutettuja. Tämän syyn painoarvon voi kuitenkin olettaa vähentyneen, koska kotikuntalain (201/1994) tultua voimaan 1.6.1994 opiskelijoiden vakituiset muutot opiskelupaikkakunnalle sallittiin, minkä jälkeen opiskelijoiden on ollut mahdollista vaihtaa kotipaikakseen opiskelupaikkakuntansa ja äänestää siellä. Helppouteen liittyväksi syyksi laskettiin myös niin sanottu sosiaalinen mukavuus: äänestäminen ennakoäänestyspaikalla koettiin etenkin pienillä paikkakunnilla vähemmän muodolliseksi kuin vaalihuoneistossa, joissa äänestys tapahtui tuttuja kasvojen edessä. Toiseksi yleisin peruste ennakoäänestämiseksi oli etukäteen tiedossa ollut muu kuin työhön liittyvä este. Kolmanneksi yleisin syy oli lähinnä iäkkäämpiä äänestäjiä ja maanviljelijöitä luonnehtiva halu äänestää etukäteen varmuuden vuoksi, sillä vaalipäivänä äänestyspaikalle lähtemisen saattaa estää jokin ennakoimaton tekijä. Ennakkoon äänestettiin myös siitä yksinkertaisesta syystä, että ehdokasvalinta oli hyvissä ajoin selvillä, esimerkiksi niin, että äänestettiin samaa ehdokasta kuin aiemmin (ibid).¹⁰

Lopuksi

Sekä kansallisissa että paikallisissa vaaleissa pitkään yhtäjaksoisesti jatkunut äänestysaktiivisuuden lasku näyttää ainakin hetkellisesti pysähtyneen. Niin vuoden 2003 eduskuntavaaleissa kuin kesän 2004 eurovaaleissa sekä saman vuoden kunnallisvaaleissa osallistuminen on lisääntynyt edellisistä vastaavista vaaleista. Kehitys oli selvästi nähtävissä Helsingissä: se oli aktiivisin vaalipiiri niin eduskunta- kuin eurovaaleissa ja vuoden 2004 kunnallisvaaleissa helsinkiläisten äänestysaktiivisuus kasvoi koko maahan verrattuna kaksinkertaisesti, kuusi prosenttiyksikköä.

Kyseinen kuuden prosenttiyksikön aggregaattitason nousu aiheutti sen, että Helsingin äänestysaktiivisuus palautui pitkälti vuoden 1996 kunnallisvaalien tasolle. Poikkeuksen kuitenkin tekivät 18–24-vuotiaat, joiden osallistuminen on nyt matalampaa kuin kahdeksan vuotta sitten. Vuoden 2000 kunnallisvaaleihin verrattuna aktiivisuus lisääntyi kaikissa ikäryhmissä molempien sukupuolten kohdalla. Voimakkain nousu tapahtui 30 ikävuoden molemmin puolin. Eniten aktivoitumista tapahtui 29–34-vuotiailla naisilla. Havainto viittaa siihen, että vaalien keskeinen teema, palvelujen tuottaminen, vetosi erityisesti kyseiseen ikäryhmään, josta osa on pienten lasten vanhempia. Toisaalta selvää aktivoitumista on nähtävissä myös toisen, teeman suhteen “otollisen”, ryhmän eli vanhojen työikäisten ja jo ikääntyneiden, vähitellen eläkkeelle siirtyvien 55-vuotiaiden ja sitä vanhempien keskuudessa. Äänestysalueiden tasolla tarkasteltuna nuorten mobilisoitumista tapahtui vähiten kerrostalolähiön alueella ja eniten lähikeskustan eliitin alueella ja Kalliossa. Nuorten aktivoitumisen keskittyminen yhtäältä eliitin ja toisaalta Kallion alueelle voi ajatella heijastavan sitä, että vaalit käytiin nyt teemasta, joka selkeästi jakaa kyseisen ikäluokan mielipiteitä. Osa nykyisistä nuorista aikuisista puolustaa voimakkaasti hyvinvointivaltion säilyttämistä, kun taas osa on omaksunut selvästi markkinaliberalistisia näkemyksiä yhteiskunnan roolista hyvinvointipalvelujen tuottamisessa.

¹⁰ Ilmoitetussa kirjallisessa lähteessä esitettyjä ennakkoon äänestämisen syitä on täydennetty dosentti Sami Borgilta saatujen tietojen perusteella.

Vuoden 2003 eduskuntavaaleissa näkynyt äänestysalueiden aktiivisuuserojen kaventuminen vaikuttaisi oleen hetkellinen ilmiö, sillä alueiden väliset osallistumiserot olivat nuorempien ikäryhmien kohdalla kasvaneet. Myös vuoden 2000 kunnallisvaaleihin verrattaessa havaitaan, että aktiivisimman ja passiivisimman äänestysalueryhmän välinen aktiivisuusero on jyrkentynyt alle 34-vuotiaiden kohdalla. Havainto on erityisen mielenkiintoinen siinäkin suhteessa, että yleensä äänestysaktiivisuuden nousu aggregaattitasolla kaventaa eri sosioekonomisten ryhmien välisiä osallistumiseroja, joita eri asuinalueiden välisten keskimääräisten sosioekonomisten erojen voi rajallisessa määrin tässä ajatella edustavan. Osallistumiseron kasvaminen on tulkinnallinen haaste, koska vaalien teema kosketti lähes kaikkia sosioekonomisia ryhmiä.

Viimeiseksi tarkasteltiin vielä ennakoäänestämisen suosiota eri ikäryhmien kesken. Tulokset vahvistivat jo aikaisemmissa tutkimuksissa tehdyn havainnon siitä, että ennakkoon äänestäminen on vähiten yleisintä nuorten kohdalla ja sen suosio lisääntyy vanhempiin ikäryhmiin siirryttäessä. Nuorilla haluttomuus äänestää ennakkoon heijastaa taipumusta tehdä sekä puolue- että ehdokasvalinta huomattavasti lähempänä vaalien ajankohtaa kuin vanhemmat ikäryhmät. Nuorten äänestyspäätösten – ja todennäköisesti osittain myös päätöksen äänestää tai jättää äänestämättä – suhteen vaalien muutama viimeinen viikko on erityisen olennainen.

Yhteenvedona voi todeta, kuten edellisten eduskuntavaalienkin osalta, että nuorempien ikäryhmien vähäinen kiinnostus äänestää ei ole vaali vaalilta toistuva itsestäänselvyys. Kyseisissä ikäryhmissä piilee selvästi osallistumispotentialiaalia, joka on aktivoitavissa silloin kun vaaliasetelma koetaan mielekkäänä. Vuoden 2004 vaaleissa oli ideologisia eroja selvästi heijastava teema, joka tuntuvasti mobilisoi osaa nuoremmista ikäryhmistä.

Lähteet

Kirjallisuus

Abrahamson, Paul R. and Aldrich, John H. (1982): The Decline of Electoral Participation in America. *American Political Science Review* 76:3, 502-521.

Allardt, Erik (1981): Sukupolvet suomalaisen yhteiskunnan kuvauksessa. *Sosiologia* 18:4, 265-274.

Beck, Paul Allen and Jennings, M. Kent (1982): Pathways to Participation. *American Political Science Review* 76:1, 94-108.

Betz, Hans-Georg. (1990): Politics of Resentment. Right-Wing Radicalism in West Germany. *Comparative Politics* 23, 44-60.

Betz, Hans-Georg. (1994): *Radical Right-Wing Populism in Western Europe*. Scranton, PA: MacMillan.

Hellsten, Villiina ja Martikainen, Tuomo (2001): *Nuoret ja uusi politiikka. Tutkimus pääkaupunkiseudun nuorten poliittisista suuntauksista*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2001:3.

Jennings, M. Kent and Niemi, Richard G. (1981): *Generations and Politics. A Panel Study of Young Adults and Their Parents*. Princeton: Princeton University Press.

Lijphart, Arend (1997): Unequal Participation: Democracy's Unsolved Dilemma. *American Political Science Review* 91:1, 1-14.

Martikainen, Pekka, Tuomo Martikainen, and Hanna Wass (2005): The Effect of Socioeconomic Factors on Voter Turnout in Finland: A Register Based Study of 2.9 Million Voters. *European Journal of Political Research* (forthcoming).

Martikainen, Tuomo (1978): *Ikä ja sitoutuminen politiikkaan. Tutkimus eri ikäryhmien, erityisesti nuorten osallistumisesta v. 1975 valtiollisiin vaaleihin*. Kansalaiskasvatuksen keskuksen julkaisuja 36. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus.

Martikainen, Tuomo (1993): *Irtaantuminen politiikasta. Helsinki suunnannäyttäjänä*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993:13.

Martikainen, Tuomo (1997): The Urban Voters: Lost Their Empire? *Kvartti* 3/1997 (Quarterly of City of Helsinki Urban Facts).

Martikainen, Tuomo ja Hanna Wass (2002): *Äänettömät yhtiömiehet. Osallistuminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*. Vaalit 2002:1. Helsinki: Tilastokeskus.

Paloheimo, Heikki (toim.) (2005): *Vaalit ja Edustuksellinen demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY (ilmestyy).

Pesonen, Pertti, Risto Sänkiaho ja Sami Borg (1993): *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Juva: WSOY.

Tiilikainen, Teija ja Wass, Hanna (2004): Puolueiden vaalikampanjat vuoden 2004 europarlamenttivaaleissa. *Politiikka* 46:4, 250-263.

Toivonen, Timo (1999): Kommentteja Matti Virtasen "Sukupolvi"-artikkeliin. *Sosiologia* 36:3, 234-235.

Toivonen, Timo (2004): Generation (Cohort) as Explanans of Social Behavior. Teoksessa Wiberg, Matti (ed.): *Reasoned Choices*. Turku: Finnish Political Science Association.

Virtanen, Matti (1999a): Sukupolven tasot, fraktiot ja elämänkaari. *Sosiologia* 36:2, 81-94.

Virtanen, Matti (1999b): Toivoselle: metaforan ihanuus ja kurjuus. *Sosiologia* 36:3, 235-236.

Raportit, www-julkaisut ja lehtiartikkelit

Helsingin kaupungin tietokeskus (2002): *Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 2002*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Helsingin kaupungin tietokeskuksen tilastoja: Helsinki alueittain 2001 -verkkojulkaisu:
<http://www.hel.fi/tietokeskus/tilastoja/HelsinkiAlueittain2001/HelsinkiAlueittain2001.pdf>.

Helsingin Sanomat 20.3.2003: "Äänestysinto nousi eniten Kivikossa ja Herttoniemenrannassa".

Helsingin Sanomat 26.10.2004: "Valtuutettujen keski-ikä nousi, vaikka nuorten määrä kasvoi".

Helsingin Sanomat 20.11.2004, Vieraskynä, Matti Virtanen: "Seuraako lamasukupolvea aktiivinen millennium-polvi?"

Helsingin Sanomat 1.12.2004:
"Pääkaupunkiseudun nuoret aikuiset hyväksyvät kilpailuyhteiskunnan".

Helsingin Sanomat 14.12.2004: "Tutkija: Kiistely ulkoistamisesta lisäsi äänestämistä viime kunnallisvaaleissa".

Helsingin seudun aluesarjat -tietokanta: <http://hel03.novogroup.com/asarjat/>.

Tilastokeskus (2004): *Eduskuntavaalit 2003*. Vaalit 2004:1. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskus – Ennakolta äänestäneet kaikissa vaaleissa vuosina 1978-2004,
http://www.stat.fi/til/kvaa/2004/kvaa_2004_2004-12-14_tau_003.html.

Tilastokeskus – Kunnallisvaalit 2004,
<http://statfin.stat.fi/statweb/start.asp?LA=fi&DM=SLFI&lp=catalog&clg=vaalit>).

Tilastokeskus – tiedotteet - Naisten osuus kasvoi sekä ehdokkaista että valituista:
<http://www.stat.fi/tup/tiedotteet/v2004/233vaas.html>.